

Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce

Wiesława Borczyk
Wojciech Nalepa

OGÓLNOPOLSKA
FEDERACJA
STOWARZYSZEŃ
UNIwersytetów
TRZECIEGO WIEKU

Nowy Sącz 2025

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce

**Wiesława Borczyk
Wojciech Nalepa**

Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń
Uniwersytetów Trzeciego Wieku

Nowy Sącz 2025

AUTORZY

Wydanie pierwsze, drugie, trzecie: Wiesława Borczyk,
Wojciech Nalepa, Barbara Knapik, Wojciech Knapik

Wydanie czwarte (zmienione): Wiesława Borczyk, Wojciech Nalepa

REDAKTOR

Daniel Jachimowicz

RECENZENT

dr hab. prof. ANS Zdzisława Załona

WYDAWCA

Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń
Uniwersytetów Trzeciego Wieku
33-300 Nowy Sącz, ul. Jagiellońska 18
www.federacjautw.pl

DRUK

Drukarnia Nowodruk s.c.
33-300 Nowy Sącz
ul. Długosza 73

Nakład: 700 egz.

ISBN 978-83-946954-3-9

Nowy Sącz 2025

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Dofinansowane przez
Unię Europejską

SPIS TREŚCI

Przedmowa	5
Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku a profesjonalizm i dobra jakość edukacji osób starszych - z recenzji wydawniczej	9

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Uwarunkowania procesu standaryzacji działalności organizacji seniorskich	17
---	-----------

ROZDZIAŁ DRUGI

Uniwersytety trzeciego wieku - informacja ogólna.....	22
I. Rys historyczny.....	22
II. Formy organizacyjno - prawne uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce.....	23
III. Cele działania uniwersytetów trzeciego wieku.....	24
IV. Perspektywy dla uniwersytetów trzeciego wieku w kontekście kreowania i wdrażania polityki senioralnej państwa	26

ROZDZIAŁ TRZECI

Standaryzacja - zagadnienia ogólne	33
I. Co to jest standaryzacja?	33
II. Dlaczego warto standaryzować działalność uniwersytetów trzeciego wieku?	34
III. Standaryzacja działalności uniwersytetów trzeciego wieku w latach 2012-2024	35

ROZDZIAŁ CZWARTY

Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce	37
I. Informacja ogólna.....	37
II. Standardy strategiczne - fundamenty rozwoju uniwersytetów trzeciego wieku (<i>OBSZAR strategiczny</i>)	38
1. Wprowadzenie	38
2. Wykaz standardów strategicznych	39
III. Standardy formalno - prawne działania uniwersytetów trzeciego wieku (<i>OBSZAR I.</i>).....	40
1. Podstawowe źródła prawa	40
2. Wykaz standardów formalno - prawnych.....	41

3. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów formalno-prawnych	45
IV. Standardy merytoryczno - organizacyjne działania uniwersytetów trzeciego wieku (<i>OBSZAR 2.</i>)	45
1. Wykaz standardów merytorycznych	46
2. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów merytorycznych	48
3. Wykaz standardów organizacyjnych	49
4. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów organizacyjnych	50
V. Standardy współpracy uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi (<i>OBSZAR 3.</i>).....	51
1. Wykaz standardów współpracy uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi	51
2. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów współpracy uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi.....	52
 ROZDZIAŁ PIĄTY	
Procedura certyfikacji	54
I. Etap 1.: Wdrażanie standardów.....	54
1. Wniosek o rozpoczęcie procedury certyfikacji	54
2. Przebieg procedury certyfikacji	54
II. Etap 2.: Weryfikacja zakresu implementacji standardów.....	55
1. Oświadczenie o spełnianiu standardów.....	55
2. Komisja Certyfikująca	55
3. Okresowa weryfikacja	56
Podsumowanie	57
 Załączniki	58
O Autorach	62
O Recenzencie	62
O Redaktorze	63

Przedmowa

Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku (*dalej również: Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW lub Federacja UTW*) od momentu swojego powstania organizuje liczne przedsięwzięcia wspierające rozwój uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce (*dalej również: UTW*). Działalność ta koncentruje się na podnoszeniu jakości, efektywności i profesjonalizmu kadr organizacji seniorskich, odpowiadając tym samym na zdiagnozowane oczekiwania i wyzwania. Federacja UTW w 2012 roku - w oparciu o zgromadzone doświadczenia - opracowała publikację pn. „Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce”, która stanowiła kompleksowy zbiór rekomendacji dotyczących formalno - prawnych, merytorycznych i organizacyjnych aspektów działalności UTW oraz wytycznych w zakresie współpracy tych organizacji z innymi podmiotami. W kolejnych latach przedmiotowe wydawnictwo było dwukrotnie aktualizowane (2014, 2019).

Tym razem oddajemy do Państwa rąk kolejne, **czwarte wydanie** publikacji „Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce” opracowane w ramach projektu „Profesjonalne seniorskie NGO - kształcą, edukują, aktywizują!”, który uzyskał dofinansowanie w obszarze Działania FERS.04.12 pn. Wsparcie NGO w zakresie usług publicznych i współpracy Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego, na podstawie konkursu FERS.04.12-IP.04-001/23 pt. „Budowa i rozwój potencjału instytucjonalnego NGO do świadczenia usług publicznych”.

Autorzy w czwartym wydaniu opierając się na:

- wieloletnich doświadczeniach wynikających z pracy w Komisji Certyfikującej przyznającej certyfikat: PROFESJONALNY UTW,
- wielu uwagach otrzymanych od liderów uniwersytetów trzeciego wieku i innych organizacji seniorskich,
- daleko idących konsekwencjach dla działalności organizacji seniorskich będących następstwem epidemii COVID-19 w latach 2020-2023,
- znaczących zmianach w obowiązujących przepisach prawa powszechnie obowiązującego w obszarze dotyczącym organizacji pozarządowych,
- bieżącej obserwacji praktyki codziennego funkcjonowania uniwersytetów trzeciego wieku i aktualnych problemów natury

organizacyjnej, kadrowej i merytorycznej, z którymi borykają te podmioty,

dokonali wnikliwego przeglądu dotychczasowych standardów i w najnowszej odsłonie niniejszego wydawnictwa istotnie przeformułowali koncepcję merytoryczną i procedurę nadania certyfikatu: PROFESJONALNY UTW.

Zaproponowane zmiany obejmują wprowadzenie kolejnego obszaru standaryzacyjnego, tj. **standardów strategicznych**, które stanowią punkt wyjścia do wdrażania procedury certyfikacyjnej w pozostałych, dotychczasowych obszarach. Standardy strategiczne - w przekonaniu autorów - odgrywają kluczową rolę w procesie długoterminowego rozwoju uniwersytetów trzeciego wieku, wspierając ich stabilność i skuteczność w obliczu zmieniających się warunków prawnych, społecznych i ekonomicznych. Dodatkowo w aktualnym wydaniu dokonano przeglądu i aktualizacji standardów formalno - prawnych (*Obszar 1.*), merytoryczno - organizacyjnych (*Obszar 2.*) i współpracy z innymi podmiotami (*Obszar 3.*). Następna ważna zmiana obejmuje rezygnację z wartościowania standardów w obszarze drugim i trzecim oraz wprowadzenie jednego rodzaju certyfikatu pn.: PROFESJONALNY UTW. Rezygnacja ze stopniowania certyfikatu na brązowy, srebrny i złoty, na rzecz jednego stopnia „Certyfikat: PROFESJONALNY UTW” ma na celu uproszczenie i ujednoczenie procedury certyfikacji, a w efekcie uczynienie tego procesu bardziej dostępnym, przejrzystym i zrozumiałym. Proponowany system skuteczniej odpowiada na współczesne wymagania i oczekiwania, gwarantując jednocześnie spójność oraz profesjonalizm certyfikowanych podmiotów.

Pragniemy podkreślić, iż **stosowanie standardów opisanych w niniejszej publikacji ma charakter fakultatywny**, a ich wdrożenie i praktykowanie zależy wyłącznie od autonomicznych decyzji właściwych statutowo organów zarządzających daną organizacją. Należy jednak zaznaczyć, iż standardy opisane w Rozdziale czwartym, pkt III. Standardy formalno - prawne działania uniwersytetów trzeciego wieku (*Obszar 1.*) wynikają z powszechnie obowiązujących przepisów prawa w Polsce - niniejsza publikacja stanowi jedynie ich przykładowe zebranie i uporządkowanie.

Wyrażamy przekonanie, iż wdrożenie i stosowanie proponowanych standardów przyczyni się do zwiększenia efektywności pracy, profesjonalizmu działań oraz podniesienia jakości oferowanych przez UTW usług społecznych w obszarze edukacji i kształcenia, a tym samym pozwoli na: wzrost potencjału merytorycznego i organizacyjnego tych podmiotów, zbudowanie znaczącej marki UTW kojarzącej się

z organizacjami dobrze i sprawnie zarządzanymi oraz transparentnymi, poprawę zdolności do nawiązywania współpracy (zarówno z sektorem publicznym, jak i prywatnym), a także zwiększenie szans na skuteczne pozyskiwanie środków niezbędnych do prowadzenia i rozwoju działalności statutowej.

Autorzy

Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku a profesjonalizm i dobra jakość edukacji osób starszych - z recenzji wydawniczej

Transformacja do globalnego społeczeństwa informacyjnego generuje postęp w wielu dziedzinach nauki, w technice, w informatyce i telekomunikacji, prowadzi do nowych rozwiązań w gospodarce, zmiany stylu pracy, życia i funkcjonowania społeczeństwa. Ważnym elementem uczestnictwa w globalnym społeczeństwie informacyjnym staje się edukacja, ponieważ to właśnie od niej zależy nadążanie za rozwojem, który jest immanentną cechą współczesnego społeczeństwa.

Analityczne spojrzenie na stan edukacji, w złożonej rzeczywistości pełnej niepewności i obaw społecznych, w kontekście osób starszych powinno być dziś prowadzone w optyce dynamicznych przemian i szybkiej dezaktualizacji wiedzy, ale także uczenia się jako postawy wobec wiedzy i sensu istnienia człowieka na przestrzeni całego jego życia. Warto dodać, że w proces uczenia się mogą angażować się poszczególne osoby, grupy ludzi, organizacje, a nawet całe społeczeństwa.

Edukację XXI wieku należy postrzegać jako proces całościowy, mający na celu rozwój wiedzy, kompetencji, umiejętności osobistych oraz społecznych, ale również jako doskonalenie, kreowanie siebie oraz korzystanie z dóbr kultury i osiągnięć cywilizacyjnych. Właśnie z tego względu budowanie mechanizmów społecznych oraz edukacyjnych, dzięki którym rozbudzą się potrzeby i świadomość starszych obywateli, pozwoli sprostać wymaganiom współczesnego świata. Zakładając, że podstawą nabywania wiedzy jest edukacja, a społeczeństwo informacyjne jest na tyle konkurencyjne, na ile gospodarka jest oparta na wiedzy, to nie tylko wykształcenie ludzi, ale i przygotowanie ich do uczenia się przez całe życie powinno być priorytetowym zadaniem państwa.

Mając świadomość starzejących się społeczeństw nie tylko w Europie, ale i na świecie, docenia się edukacyjną i wielostronną aktywność osób starszych. Zarówno w instytucjach unijnych, jak i organizacjach międzynarodowych podkreśla się istotne znaczenie uczenia się człowieka przez całe życie, rozumiane w aspekcie przeciwdziałania zjawiskom wykluczenia społecznego, którego główną przyczyną jest nienadążanie za rozwojem, nierozumienie reguł, oczekiwań i wymagań współczesnej rzeczywistości, a co za tym idzie izolacja, rezygnacja z ambicji i bierność człowieka. Zjawisko to jest symptomatyczne szczególnie w grupie osób w starszym wieku, ponieważ mają one zasadniczo mniejszą zdolność

do adaptacji w odmiennych warunkach, bariery w świadomości i mentalności związane z niechęcią do działania i aktywności mającej na celu własny rozwój, a także słabą motywację do poznawania rzeczy nowych oraz zaakceptowania zmian społecznych.

B. Suchodolski podkreśla, że szybkie zmiany w życiu gospodarczym, społecznym i politycznym w szczególny sposób dotyczą właśnie ludzi starszych. Wyobcowanie współczesnego człowieka w świecie utrudnia mu realizację postulatów edukacji całościowej, a przecież edukacja swobodna, bez przymusu, inspiruje i wzbogaca ludzką naturę. Uczymy się przez całe życie po to, aby wzmocnić świadomość odpowiedzialności społecznej, pogłębiać poczucie własnej godności i pełni istnienia. Z tego też względu edukację dorosłych należy traktować jako działanie, które wzbogaca społeczny aspekt życia¹.

W kontekście powyższych rozważań z wielkim uznaniem należy spojrzeć na dynamicznie rozwijający się w ostatnich dziesięcioleciach ruch powstawania i funkcjonowania uniwersytetów trzeciego wieku, w który zaangażowane są liczne grupy osób. Tworzenie i rozwój UTW w Polsce jest imponującą inicjatywą społeczeństw lokalnych, które dostrzegają potrzeby i zaspokajają oczekiwania seniorów. Docenić też należy, że ich ranga w naszym kraju wzrasta, bo niewątpliwie odpowiadają na oczekiwania osób starszych, ale doskonale wkomponowują też swoje oferty edukacyjno-aktywizujące w kierunki rozwoju współczesnego społeczeństwa.

Założeniem uniwersytetów trzeciego wieku jest włączenie osób w wieku dojrzałym do systemu „uczenia się przez całe życie”, a tym samym przełamanie często niepocholebnych stereotypów o ludziach starszych oraz poprawa jakości ich życia. Cel ten realizowany jest poprzez uwzględnianie w programach edukacyjnych zagadnień aktualnych i istotnych dla współczesnej rzeczywistości, takich jak: globalizacja, europeizacja, informatyzacja czy komunikowanie się. Dzięki wprowadzeniu tej problematyki do programów i zapoznawaniu się z nią osób starszych przeciwdziała się lub znacząco ogranicza problem wykluczenia i izolacji społecznej starszego pokolenia.

Równie ważnym celem działania UTW jest utrzymanie jak najdłużej sprawności psychofizycznej seniorów. Odbywa się to poprzez różnorodne formy aktywności intelektualnej, poznawczej i fizycznej oraz rozwijanie postaw zdrowego stylu życia, uświadamianie potrzeby ruchu w życiu codziennym, co mieści się w zagadnieniach profilaktyki gerontologicznej i promowania zdrowego stylu życia. Chociaż zdrowie jest ważne dla osób w każdym wieku, to dla pokolenia 50+ staje się

¹ B. Suchodolski, *Edukacja permanentna, rozdroża i nadzieje*, TWWP, Warszawa 2003.

wartością pierwszoplanową. Należy je rozumieć jako stan umysłu, kondycję ciała, a także ogólne podejście do życia, w którym aktywność i relacje z drugim człowiekiem są bezcenne. Sprawność fizyczna pozwala na długo zachować dobrą kondycję ciała i jest znakomitą formą spędzania czasu wolnego. Zachowaniu dobrego zdrowia sprzyja racjonalne odżywianie, unikanie używek, systematyczne badania lekarskie, dbanie o swój organizm i wielostronna aktywność społeczna. W praktyce przekłada się to na zapobieganie chorobom, pomoc osobom starszym w problemach żywieniowych, a także podnoszenie świadomości seniorów w zakresie szeroko pojętej aktywności ruchowej, zagrożeń środowiskowych czy wypadków drogowych i domowych.

Istotna jest też integracja środowiska osób starszych realizowana w UTW poprzez spotkania z ludźmi mającymi podobne problemy związane z ograniczeniami wieku. Przynależność do grupy społecznej daje wsparcie psychiczne, ale również poprawia kondycję fizyczną. Grupowe uprawianie sportu przez seniorów stymuluje mózg do większego wydzielania hormonu szczęścia. Towarzystwo innych ludzi, zawieranie przyjaźni to też szczególnie wymiar funkcjonowania w grupie, bo często wypełnia uczuciową pustkę i poczucie izolacji, staje się zachętą do uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej.

Bogactwo różnorodności merytorycznej w ofercie zajęć uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce jest świadomie planowanym celem ich działania. W wieku dojrzałym, gdy procesy starzenia postępują, ważne jest, aby nie angażować się tylko w jednorodne działania, ale rozwijać wszystkie sfery osobowości, bo to pozwala lepiej funkcjonować w życiu codziennym, a jednocześnie chroni przed demencją. Rozbudzanie pasji, zamiłowań i talentów seniorów poprzez udział w planowanych grupowych zajęciach edukacyjnych UTW wzmacnia poczucie ich wartości, dając przy tym zadowolenie i uczucie spełnienia. Zachęcanie do udziału w życiu społecznym, kulturalnym, oświatowym czy politycznym skłania seniorów do sensownego zaangażowania się w działalność najbliższego otoczenia czy środowiska społecznego. Duża liczba kontaktów z różnymi osobami pozytywnie wpływa na ogólne samopoczucie ludzi starszych, pozwala wykorzystać ich potencjał, mądrość życiową i długoletnie doświadczenia zawodowe dla rozwoju najbliższego otoczenia. Ludzie dojrzały, będący na emeryturze, stanowią cenny kapitał dla regionu. Poprzez edukację samorządową i obywatelską są przygotowani do aktywnego uczestnictwa w życiu najbliższego środowiska geograficzno-społecznego.

Kluczowym celem działalności UTW jest również integracja międzypokoleniowa. Ma ona ogromne znaczenie w wymiarze

wzajemnego uczenia się od siebie ludzi różnych pokoleń. W tych międzyludzkich kontaktach przeszłość, historia, tradycja, obyczaje, zasady etyczne i wartości stykają się z postępowaniem technologicznym, zmianami cywilizacyjnymi oraz współczesnym wymiarem kultury. Dzięki takiej współpracy odbywa się wymiana kulturowa pomiędzy generacjami. Inicjatywa odbudowywania więzi międzypokoleniowych może należeć do seniorów, gdyż to oni mają wiele do zaoferowania osobom młodym. Naturalny transfer pomiędzy pokoleniami w sferze norm, tradycji, wspomnień z przeszłości, wartości narodowych, kulturowych i społecznych, wzbogacony życiową mądrością starszych, jest niezwykle cenny.

Warto także zauważyć, że liczne UTW podejmują efektywną współpracę i wymianę doświadczeń z innymi krajami, zagranicznymi uniwersytetami czy organizacjami seniorskimi.

Polskie organizacje skupiające seniorów coraz częściej z dobrym skutkiem współpracują z podobnymi instytucjami z krajów członkowskich Unii Europejskiej. Celem tego rodzaju działań jest lepsze i bliższe poznanie się osobiste, ale również integrowanie się osób starszych rozmaitych narodowości i tradycji kulturowej działających w różnych organizacjach.

Nie bez znaczenia jest również fakt wypełniania seniorom wolnego czasu poprzez udział w szerokiej i wielostronnie aktywizującej ofercie zajęć UTW. W literaturze andragogicznej wskazuje się na dwie podstawowe funkcje UTW: edukacyjną i rekreacyjno-integracyjną. W ramach pierwszej z nich znajdują się takie zadania jak: zagospodarowanie czasu, pogłębienie spojrzenia na świat i człowieka, zaspokojenie potrzeb poznawczych, integrowanie życiowego doświadczenia z nowo nabytą wiedzą, co pozwala na racjonalne planowanie własnej starości i satysfakcjonującą organizację czasu wolnego. W przypadku drugiej funkcji istotne jest budowanie więzi solidarności, życzliwości, przyjaźni w rodzinie, społeczeństwie, narodzie i pomiędzy pokoleniami².

Uczestnictwo osób starszych w kulturze jest istotną formą aktywności, która pozytywnie wpływa na zachowanie przez nie sprawności umysłowej. Kultura jest nie tylko źródłem wiedzy, ale także emocji i uczuć. Przeżywanie kultury i jej odczuwanie wzbogaca wewnętrzne doznania człowieka, dając jednocześnie satysfakcję i zadowolenie.

² M. Drożdż, *Edukacyjna i rekreacyjno-kulturalna funkcja Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, [w:] *Kapitał intelektualny osób aktywnych zawodowo. Formy i metody zarządzania czasem poprzez ustawiczne kształcenie dorosłych*, pod red. A. Bulzaka, WSB – National-Louis University, Nowy Sącz 2009, s. 75-78.

Wraz z wiekiem zmieniają się role i zadania społeczne, jakie człowiek pełni, ale warto pamiętać, że prawidłowo funkcjonujące społeczeństwo potrzebuje ludzi w każdym wieku. W psychologii rozwoju człowieka, pisząc o naturze rozwoju poznawczego, autorzy podkreślają, że w wielu przypadkach obserwuje się rozwój zdolności intelektualnych aż do późnego wieku życia. Wiedza człowieka dojrzałego ugruntowuje się w oparciu o wzrastające doświadczenie i mądrość życiową. Odnosi się ona do istotnych życiowych problemów, dylematów, zadań i rozmaitych kwestii składających się na pragmatykę życia. Wyzwała zdolność formułowania życiowych sądów praktycznych, ale także pobudza zorientowanie człowieka na wartości idealne.

Stwierdzenia te są niezwykle istotne i znajdują odzwierciedlenie w promowaniu wielokierunkowej aktywności seniorów. Różnorodne formy aktywizacji podejmowane przez seniorów również są ważnym bodźcem w ich życiu - mobilizują do dbania o wygląd, do wychodzenia z domu, nadają sens życiu.

Wielopłaszczyznowa, bogata oferta zajęć w wiodących UTW jest dobrym przykładem aktywizacji, integracji oraz inspiracji do różnorodnych form umysłowego, fizycznego, społecznego, prozdrowotnego i kulturowego zaangażowania. Troską tych instytucji jest zapewnienie osobom starszym godnych i dobrych warunków starzenia się oraz kształtowanie pozytywnego wizerunku pokolenia 50+³.

Obecnie problematyka seniorów nabiera znaczenia nie tylko w Polsce, ale również na świecie. Dzieje się tak dlatego, że w szybkim tempie wzrasta liczba osób starszych w krajach wysokorozwiniętych. Z tego też względu warto spojrzeć na tę grupę ludzi nie tylko od strony niedomagań zdrowia somatycznego i psychicznego, ale również dostrzegać potencjalne możliwości człowieka w podeszłym wieku. Aktywność osób starszych obejmuje różnorodne obszary o charakterze społecznym, osobistym lub rodzinnym. Wiele czynników - takich jak edukacja, intelektualna stymulacja, aktywny tryb życia, nowe doświadczenia, umiejętność odpoczywania, dbania o zdrowie, poczucie akceptacji i skutecznego działania - pozwala wzmacniać u osób starszych przeświadczenie o dobrym funkcjonowaniu psychospołecznym i podtrzymywać jakość ich życia w godności.

W doniesieniach naukowych psychogerontologii we wszelkich rozważaniach o osobach starszych, docenia się siłę ruchu społecznego, która płynie z działalności polskich UTW. Zyskały one wysoką rangę społeczną, są doceniane i poważane za inicjowanie

³ Z. Załcona, *Polskie Uniwersytety Trzeciego Wieku w Europejskim Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej*. Krakowskie Studia Małopolskie 2012, nr 17, s.90.

wszechstronnej aktywności edukacyjnej oraz działań na rzecz integracji międzypokoleniowej. Ich wkład w rozliczne inicjatywy mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób ze względu na wiek i wychodzenie naprzeciw potrzebom starszego pokolenia doskonale odpowiada idei dbałości i troski o osoby starsze, dlatego liderzy UTW, kadra zarządzająca oraz samorządy seniorów podejmują systematyczną pracę nad doskonaleniem programów edukacyjno - aktywizujących, których celem jest lepsza jakość ich funkcjonowania oraz profesjonalizm działania.

Od wielu lat w Polsce prężnie działa Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek. Podejmuje ona różnorodne przedsięwzięcia w celu konsolidacji środowiska UTW w kraju oraz zgłasza innowacyjne propozycje do władz państwowych, które służą wypracowaniu systemowych rozwiązań w kreowaniu polityki senioralnej w związku z procesami demograficznymi. Jest także inicjatorem licznych cennych przedsięwzięć mających na celu szeroko rozumiane wsparcie środowisk UTW. Chodzi tu głównie o efektywność, profesjonalizm i dobrą jakość realizowanych zadań ujętych w programach edukacyjno - aktywizujących. Federacja UTW systematycznie wspiera także kadre zarządzającą UTW poprzez organizowanie rozmaitych kursów, warsztatów i różnorodnych szkoleń dla liderów tych organizacji.

Na szczególną uwagę zasługuje aktualna publikacja Federacji UTW zatytułowana „Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce”, która została zredagowana na podstawie wieloletnich doświadczeń Komisji Certyfikującej UTW, uwag i propozycji od liderów oraz analizy aktualnych przepisów prawnych dotyczących organizacji pozarządowych. Opracowana publikacja jest dowodem na analityczno-refleksyjne podejście Federacji UTW, chęć modyfikowania i dostosowania do aktualnych wymogów koncepcji merytorycznej i procedury nadawania certyfikatu Profesjonalny UTW. Tworzenie tekstu tego wydania odbywało się podczas współpracy z licznymi podmiotami, co jest niezwykle cenne, bo pozwoliło Autorom na spojrzenie na zagadnienia w perspektywie wielu aspektów, czy zapoznanie się z odmiennymi opiniami. Z pewnością takie postępowanie jest gwarancją wypracowania koncepcji optymalnej, która odpowiada współczesnym trendom, jest przemyślana i nowatorska.

Wszystkie części publikacji są ułożone logicznie i spójne w aspekcie zagadnień merytorycznych oraz omawianej problematyki, co dobrze odzwierciedla spis treści.

Treść opracowania rozpoczyna interesująca przedmowa, w której Autorzy uzasadniają potrzebę powstania wydawnictwa. Zawarte są w nim nowe przesłanki znacząco zmodyfikowanego zamysłu i kreatywne zmiany w podejściu do procedury certyfikowania we wszystkich obszarach. Zamysł ten jest kluczowy dla wspierania skuteczności i podnoszenia jakości działań UTW w procesie ich systematycznego rozwoju. Publikacja składa się z pięciu rozdziałów, w których treści są przedstawione jasno i przejrzysto.

Rozdział pierwszy dotyczy uwarunkowań procesu standaryzacji działalności organizacji seniorskich. Rzeczowo i wnikliwie omówione są w nim problemy starzenia się społeczeństwa polskiego. Przytoczenie konkretnych danych z aktualnych badań i prognoz popartych danymi liczbowymi jest klarownym uzasadnieniem konieczności realizacji polityki senioralnej poprzez organizacje pozarządowe, prowadzące działalność dedykowaną osobom starszym. Autorzy zwracają uwagę na pilną potrzebę odbudowania aktywności tych organizacji po pandemii koronawirusa, która drastycznie ograniczyła zakres ich działania i dowodzą, że jest to obecnie fundamentalne, choć niełatwe zadanie, bo uwarunkowane wieloma czynnikami.

W rozdziale drugim zawarte są ogólne informacje o uniwersytetach trzeciego wieku. Przedstawiony jest rys historyczny ich powstania, formy organizacyjno-prawne ich funkcjonowania w Polsce oraz cele działania w kontekście wdrażania polityki senioralnej państwa. Zebranie w przejrzystym zestawieniu dokumentów dotyczących starzejącej się ludności świata i jasne opisanie przedsięwzięć legislacyjnych kreujących nowoczesne podejście do długofalowej polityki senioralnej w naszym kraju to wartościowe i ciekawe analizy oraz przegląd najważniejszych informacji, które pokazują, że edukacja i aktywizacja osób starszych stawia wyzwania i konkretne oczekiwania związane z profesjonalnym działaniem i wysoką jakością oferty kierowanej do seniorów. Jest to cel szczytny, który można osiągnąć poprzez wdrażanie założeń standaryzacji, której dotyczy niniejsze opracowanie.

Zagadnienia ogólne odnoszące się do standaryzacji stanowią treść rozdziału trzeciego. Wyjaśnienie terminu „standaryzacja” i poszczególnych jej etapów jest przydatne do umotywowania profitów wynikających dla organizacji z przeprowadzenia tego procesu. Krótkie odniesienie się do danych liczbowych i opisu standaryzacji UTW w latach 2012-2024 pokazuje zainteresowanie i angażowanie się w procedurę certyfikowania wielu organizacji seniorskich.

Kolejny rozdział dotyczy zaprezentowania zamysłu i idei zredagowanych nowych standardów, które są adresowane do uniwersytetów trzeciego

wieku działających w formach prawnych stowarzyszeń lub fundacji, albo funkcjonują w ramach innych stowarzyszeń lub fundacji. Autorzy omawiają standardy w kilku obszarach, a w nich nadrzędny jest obszar strategiczny, który gwarantuje efektywne zarządzanie podmiotem i stabilność jego rozwoju. Z uznaniem należy przyjąć zestawienie koniecznych do spełnienia standardów formalno-prawnych, opis merytoryczno-organizacyjnych standardów działania UTW, w tym dodatkowo rekomendowanych. W obszarach standaryzacji ujęta też jest współpraca uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi. Przejrzyste usystematyzowanie i dokładne opisanie wymagań i zakresu działań w poszczególnych obszarach jest niewątpliwie wartością docenienia wskazówką dla zarządów i liderów UTW, bo jednoznacznie określają one przestrzeń wymagań w procedurze certyfikowania.

Rozdział piąty obejmuje proces certyfikowania, omówiony jest on na etapie wdrażania standardów i weryfikacji ich praktycznego zastosowania w UTW. Przedstawienie kolejnych kroków w tym procesie jest dobrym rozwiązaniem, ponieważ zainteresowane certyfikacją uniwersytety trzeciego wieku będą miały świadomość zakresu podejmowania celowych działań w czasie przygotowywania się do tego procesu. Zestawienie na końcu publikacji kompletnych, dopracowanych załączników też jest atutem tego opracowania, bo niewątpliwie ułatwia seniorom korzystanie z nich w praktyce certyfikacji.

Konkludując należy podkreślić, że zaproponowany zestaw standardów jest nowatorski, a procedura certyfikowania spójna i przejrzysta. Publikacja jest cennym i wzorcowym opracowaniem, dlatego może służyć jako doskonały przykład dbałości o profesjonalizm i dobrą jakość realizowanych programów edukacyjno - aktywizujących w uniwersytetach trzeciego wieku w Polsce. Przedstawione do recenzji opracowanie jest godne polecenia osobom odpowiedzialnym za edukację osób starszych oraz tym, które interesują się zagadnieniami satysfakcjonującego funkcjonowania człowieka w „jesieni” jego życia. Z całym przekonaniem zachęcam, aby zapoznać się z treścią tej publikacji, bo może ona oprócz wartości poznawczej, motywować do optymalizowania i polepszania działalności dotyczącej osób starszych. Dlatego właśnie zasługuje na upowszechnienie w środowiskach organizacji seniorskich, bo znaczenie edukacji ludzi starszych jest problemem ważnym, aktualnym i niemożliwym do przecenienia.

dr hab. prof. ANS Zdzisława Załona

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Uwarunkowania procesu standaryzacji działalności organizacji seniorskich

Zasadniczym, generalnym punktem odniesienia wpływającym na uwarunkowania procesu standaryzacji działalności organizacji seniorskich i uzasadniającym potrzebę podejmowania tego typu inicjatyw jest **demografia**. Jak wskazano we wprowadzeniu do publikacji „Starzenie się ludności Polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań 2021”¹ „*Obserwowane w ostatnich latach zmiany demograficzne wskazują, że sytuacja ludnościowa Polski jest trudna, a także w najbliższej perspektywie nie należy oczekiwać znaczących zmian gwarantujących stabilny rozwój demograficzny. Trwający proces starzenia się ludności Polski będący wynikiem korzystnego zjawiska, jakim jest wydłużanie trwania życia i dalszego trwania życia, jest pogłębiany niskim poziomem dzietności. Liczba młodych, mogących zastąpić osoby w wieku reprodukcyjnym będzie maleć, natomiast liczba starych wymagających wsparcia i opieki – rosnąć. W opinii badaczy Polska jest krajem, w którym ta zmiana będzie szczególnie drastyczna. Z jednego obecnie z najmłodszych krajów Unii Europejskiej już w 2060 r. nasz kraj stanie się najstarszym – a proces ten jest nieuchronny i w najbliższych kilkudziesięciu latach nieodwracalny*”. Skalę tego postępującego procesu pokazują najnowsze dane statystyczne Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021². Przykładowo - w ciągu ostatniej dekady liczba osób w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się o blisko 2 miliony (z 6,5 miliona w 2011r. do blisko 8,5 miliona w 2021r.) a udział osób w starszym wieku wzrósł o ponad 5% i obecnie wynosi 18,6%. Istotny wzrost odnotował również tzw. indeks starości (*proporcja między najmłodszymi a najstarszymi generacjami*) - w 2011r. w Polsce na 100 wnuczków przypadało 90 dziadków a w 2021r. było to już 119 seniorów. Od 2006r. obserwuje się stały wzrost udziału osób starszych w populacji Polski. W 2005r. udział ten wyniósł 17,2%, a w 2023r. ukształtował się na poziomie 26,3%³. Spadek liczby ludności ogółem i wzrost liczby ludności w wieku senioralnym skutkuje wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi (*liczby osób w wieku 65 lat i więcej przypadającej na 100 osób w wieku od 15 do 64 lat*). Dynamiczny wzrost tego wskaźnika zauważalny jest od 2011r. – wynosił on wówczas 19,4

¹ Starzenie się ludności Polski w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, czerwiec 2023r.

² *ibidem*

³ Sytuacja osób starszych w Polsce w 2023r., Główny Urząd Statystyczny, Białystok, grudzień 2024r.

podczas gdy na koniec 2023r. – osiągnął poziom 30,9⁴. Wyniki Prognozy ludności na lata 2023 - 2060 wskazują na pogłębianie się procesu starzenia społeczeństwa. Mimo przewidywanego ubytku ludności o ponad 7 mln do 2060r. spodziewany jest postępujący proces starzenia się ludności Polski, co oznacza wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej. Populacja osób w tym wieku wzrośnie w końcu horyzontu prognozy do 11,8 miliona i będzie stanowiła prawie 40% ogółu ludności⁵. Te przykładowe dane statystyczne w sposób jednoznaczny obrazują i definiują zarazem kluczowe wyzwanie, przed jakim stoi sektor publiczny, prywatny i pozarządowy w Polsce w najbliższych latach i dekadach - **poszukiwanie i wdrażanie rozwiązań, które pozwolą łagodzić wielokierunkowe konsekwencje procesu starzenia się populacji w Polsce.**

Zarówno obecnie jak i w przyszłości istotne znaczenie dla realizacji założeń i celów polityki senioralnej państwa mają i mieć będą seniorskie organizacje pozarządowe czyli podmioty prowadzące działalność - w szczególności edukacyjną i aktywizującą - dedykowaną osobom starszym tj. takim, które ukończyły 60 rok życia. To główna i naturalna grupa interesariuszy Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW jako organizacji parasolowej, która od 2007r. prowadzi stałą działalność w zakresie udzielania organizacjom seniorskim wsparcia organizacyjnego, prawnego, logistycznego i finansowego, jak również ich reprezentowania na forum ogólnopaństwowym i międzynarodowym, wobec sektora publicznego i innych środowisk.

Podkreślić jednocześnie należy, iż **środowisko seniorskich organizacji obywatelskich jest znacząco zróżnicowane wewnętrznie** - w jego ramach można wymienić m.in.: uniwersytety trzeciego wieku (UTW), działające w różnej formie kluby seniora (*SENIOR +/centra aktywności seniora*), odradzające się stopniowo uniwersytety ludowe, lokalne oddziały Polskiego Związku Emerytów Rencistów i Inwalidów, branżowe organizacje zrzeszające emerytowanych pracowników oświaty czy też służby zdrowia. Pomimo wzrostu ilościowego i progresu jakościowego w działalności tego segmentu organizacji społecznych, borykają się one równocześnie z różnego rodzaju problemami/deficytami, wśród których wskazać należy w szczególności:

a) trudności w odbudowie pełnowymiarowej, aktywnej działalności po zakończonej formalnie w lipcu 2023r. epidemii koronawirusa, która w dewastujący często sposób wpłynęła na ich szeroko rozumianą aktywność społeczną w przestrzeni lokalnej. Jak wynika

⁴ *ibidem*

⁵ *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023r.*, Minister do spraw Polityki Senioralnej, Warszawa, grudzień 2024r.

z badań, w związku ze stanem epidemii 65% organizacji oceniało, że pandemia pogorszyła ich sytuację a 68% podmiotów oceniało sytuację odbiorców swoich działań jako gorszą niż przed pandemią. Zaznaczyć należy, iż według badania 65% podmiotów obawiało się utraty ciągłości usług świadczonych odbiorcom, 48% miało trudności w korzystaniu ze wsparcia wolontariuszy a 47% dostrzeżało problem w utrzymaniu darczyńców i sponsorów. Istotnym problemem jest także kondycja finansowa podmiotów III sektora - 57% miało w 2020r. niższe przychody niż w roku poprzednim, a zdecydowana większość wiązała ten fakt z pandemią⁶. Sytuacja seniorskich NGO jest tu znacząco trudniejsza - ze względu na grupę odbiorców swoich działań ich funkcjonowanie opierające się głównie na bezpośrednich spotkaniach seniorów w ramach różnych form zajęć musiało zostać w pierwszej fazie pandemii całkowicie zawieszane, a w późniejszych fazach - dostosowywane do zmieniających się ograniczeń/limitów itp. Ten stan rzeczy spowodował, iż wielu członków stowarzyszeń nie opłaciło należnych składek członkowskich, co bardzo pogorszyło i tak słabą kondycję finansową tych podmiotów. W tej sytuacji aktywność znacznej liczby organizacji seniorskich w ostatnich latach została istotnie ograniczona a nawet zawieszona.

- b) niewystarczający poziom aktywności seniorskich organizacji obywatelskich w sferze partycypacji publicznej** - jak pokazują badania np. tylko 23% organizacji bierze udział w konsultacjach projektów uchwał, dokumentów, strategii, 21% występuje do urzędu z propozycjami uchwał a 20% bierze udział w pracach komisji, grup roboczych⁷ (*jednocześnie można założyć, iż wśród organizacji seniorskich ten wskaźnik jest jeszcze niższy*). Organizacje wskazują na różnego rodzaju problemy związane ze współpracą z administracją publiczną - wśród najczęściej wymienianych są: nadmierna biurokracja (63%) oraz niejasne reguły współpracy (38%)⁸.
- c) dynamiczne i często złożone zmiany w obowiązującym prawie dotyczące sfery funkcjonowania organizacji obywatelskich, w których trudno odnaleźć się liderom seniorskich NGO's** - w ciągu ostatnich kilku lat zaobserwować można dynamiczny proces zmian w obowiązującym prawie odnoszącym się do zakładania i działania organizacji obywatelskich, zwłaszcza stowarzyszeń i fundacji. Dostosowanie przepisów statutów stowarzyszeń do znowelizowanej w 2016r. ustawy prawo o stowarzyszeniach, nowe

⁶ Raport Rok w pandemii. Raport z badań organizacji pozarządowych, Stowarzyszenie Klon/Jawor, marzec 2021.

⁷ Raport Kondycja organizacji pozarządowych 2021, Stowarzyszenie Klon/Jawor, maj 2022.

⁸ *ibidem*

obowiązki w zakresie ochrony danych osobowych (RODO), nowe zasady podpisywania i składania sprawozdań finansowych, nowe obowiązki związane z wpisem do Centralnego Rejestru Beneficjentów Rzeczywistych, nowe narzędzie do elektronicznej komunikacji z Krajowym Rejestrem Sądowym - Portal Rejestrów Sądowych, czy też liczne inne zmiany prawne dotyczące funkcjonowania NGO-sów w stanie epidemii/zagrożenia epidemicznego to tylko wybrane obszary tematów prawnych generujących często dodatkowe obowiązki dla tych podmiotów, za których realizację odpowiadają członkowie zarządu. Są to zasadniczo osoby starsze, które w swoim zawodowym życiu najczęściej nie były związane z tematyką prawną - samodzielne mierzenie się z opisanymi wyzwaniami jest dla nich niezwykle trudne a błędy popełnione w tym obszarze mogą skutkować wieloma negatywnymi konsekwencjami zarówno dla samej organizacji jak i personalnie dla członków zarządów.

d) brak osób chętnych do liderowania organizacji seniorskiej

- jak pokazują powołane wyżej badania „Kondycja organizacji pozarządowych 2021” 62% ankietowanych NGO's wskazało na problem braku osób gotowych do zaangażowania, 47% zwróciło uwagę na problem w utrzymaniu personelu, wolontariuszy a 27% organizacji wprost odnotowało zmniejszenie liczby wolontariuszek i wolontariuszy współpracujących z nimi w czasie pandemii. Szczególnie dotkliwie problem „wypalania się” kadry zarządzającej zaczyna dotyczyć organizacji seniorskich. Wielu liderów, którzy 15-20 lat temu inicjowało założenie stowarzyszenia i objęło w nim funkcję prezesa/członka zarządu, obecnie z przyczyn naturalnych (*wiek, stan zdrowia, zmęczenie*), odchodzi lub sygnalizuje chęć przekazania kierowania organizacją innej osobie/osobom, a chętnych i odpowiednio przygotowanych następców do objęcia funkcji nie ma. W skrajnych przypadkach może to grozić nawet koniecznością formalnej likwidacji danego podmiotu i zaprzeczeniem jego dotychczasowego dorobku.

e) ograniczenia w sięganiu przez organizacje seniorskie po środki zewnętrzne

- jak wynika z badań w strukturze zgłaszanych przez organizacje społeczne problemów na pierwszym miejscu stawiane są trudności w zdobywaniu funduszy (67%) oraz nadmiernie skomplikowane formalności związane z korzystaniem ze środków od grantodawców (64%)⁹. Jak wskazano już wyżej w 2020r., po raz pierwszy od niemal dekady, przeciętne przychody organizacji spadły w stosunku do poprzedniego pomiaru: w 2017r. wynosiły 28 tys. zł, a w 2020r. 26 tys. zł. Jednocześnie 27% organizacji rok 2020 zakończyło

⁹ Raport *Kondycja organizacji pozarządowych ...*, op.cit.

stratą. Opisany problem szczególnie mocno dotyka organizacji seniorskich - podstawą ich budżetu są bowiem bardzo niskie składki członkowskie słuchaczy - emerytów (*które dodatkowo na czas pandemii często były zawieszane lub redukowane*) a jednocześnie umiejętności liderów tych podmiotów w zakresie skutecznego pozyskania środków zewnętrznych są najczęściej ograniczone np. poszukiwanie w Internecie możliwości pozyskania dofinansowania czy też posługiwanie się internetowymi generatorami wniosków, które stały się już obecnie powszechnie stosowanym standardem.

- f) **ograniczone kompetencje teleinformatyczne niezbędne w zarządzaniu organizacją oraz wypełnianiu coraz liczniejszych obowiązków formalnoprawnych** - jak pokazuje wieloletnia praktyka pracy doradców Federacji UTW istotną barierą w działalności liderów organizacji seniorskich są deficyty umiejętności korzystania z coraz powszechniejszych aplikacji internetowych dedykowanych wypełnianiu licznych obowiązków formalnoprawnych obciążających podmioty pozarządowe. Dotyczy to w szczególności dokonania wpisu do Centralnego Rejestru Beneficjentów Rzeczywistych (*nowy obowiązek dla NGO's od listopada 2021r.*), korzystania z internetowej platformy Portal Rejestrów Sądowych (*składanie wniosków do KRS*), elektronicznego podpisywania sprawozdań finansowych przez wszystkich członków zarządu oraz ich wysyłanie do Szefa Krajowej Administracji Skarbowej. Nowym wyzwaniem jest tu również dostosowywanie stron internetowych organizacji do standardów dostępności wynikających z ustawy z dnia 4 kwietnia 2019r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Brak tych umiejętności może być powodem niewypełnienia obowiązków formalnoprawnych skutkujących dla podmiotu negatywnymi konsekwencjami, w tym o charakterze finansowym.

Proces standaryzacji proponowanej w niniejszej publikacji nie stanowi oczywiście sam w sobie panaceum na wszystkie opisane wyżej problemy i deficyty - uczestnictwo w tej procedurze i zdobycie certyfikatu: PROFESJONALNY UTW stanowić może jednak swoisty impuls rozwojowy dla organizacji, mobilizujący w szczególności liderów podmiotu do budowania jego potencjału instytucjonalnego umożliwiającego w kolejnych latach profesjonalne świadczenie usług publicznych w obszarze edukacji i kształcenia całościowego osób starszych.

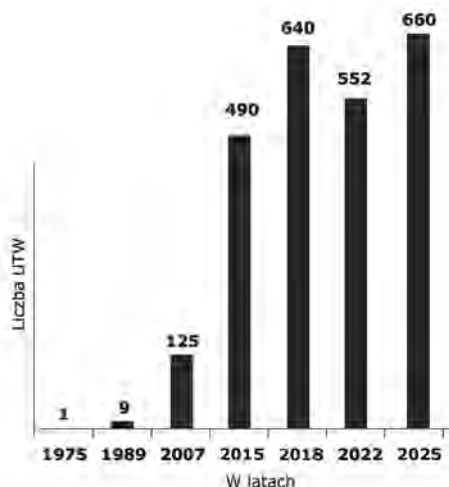
ROZDZIAŁ DRUGI

Uniwersytety trzeciego wieku - informacja ogólna

I. Rys historyczny

Pierwsza placówka dydaktyczna dla osób starszych nazwana Uniwersytetem Trzeciego Wieku została zorganizowana w 1973r. we Francji przy Uniwersytecie w Tuluzie. Jej twórcą był profesor prawa Pierre Vellas. W krótkim czasie na terenie całej Europy i poza nią zaczęły powstawać podobne podmioty. **W Polsce pierwszy Uniwersytet Trzeciego Wieku** powstał w 1975r. w Warszawie, w ramach Podyplomowego Centrum Kształcenia Kadr Medycznych. Jego założycielką oraz propagatorką idei uniwersytetów trzeciego wieku na terenie kraju była **prof. Halina Szwarc**. W początkowym okresie UTW funkcjonowały w strukturach uczelni wyższych głównie w dużych miastach będących ośrodkami akademickimi. Na przełomie XX i XXI w., w związku ze zmianami ustrojowymi w Polsce, liczba UTW działających w różnych formach organizacyjno - prawnych zaczęła systematycznie wzrastać¹⁰. Proces ten ilustruje poniższe zestawienie.

Liczba uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce w latach 1975 - 2025¹¹

¹⁰ Z wyłączeniem lat 2020-2022, w których w związku z pandemią koronawirusa wiele uniwersytetów trzeciego wieku zawiesiło a nawet zakończyło swoją działalność.

¹¹ Źródło: opracowanie własne Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW na podstawie prowadzonej bazy teledresowej uniwersytetów trzeciego wieku.

Analizując dotychczasową dynamikę rozwoju sektora UTW jak również jednoznaczne prognozy demograficzne wskazujące na coroczny, znaczący przyrost liczby osób starszych w Polsce można założyć, że w kolejnych latach utrzyma się tendencja rosnąca liczby placówek prowadzących działalność edukacyjną, aktywizującą i integrującą osoby starsze.

II. Formy organizacyjno - prawne Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce

Uniwersytety trzeciego wieku w Polsce działają w zróżnicowanych formach organizacyjno - prawnych. Można wyróżnić trzy główne typy UTW:

a) działające jako organizacje pozarządowe (w szczególności stowarzyszenia i fundacje UTW);

Są to podmioty działające w głównej mierze w oparciu o ustawę Prawo o stowarzyszeniach, ustawę o fundacjach oraz ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Wszystkie te podmioty posiadają osobowość prawną. Są niezależne w działaniu, samodzielnie organizują zajęcia i zaplecze logistyczne. Posiadają również władze (*zarząd i, co do zasady, organ kontroli wewnętrznej*), które są wybierane zgodnie z procedurami ustalonymi w ich statutach. Członkowie/słuchacze UTW opłacają składki członkowskie lub wnoszą opłaty za zajęcia. Podmioty te często współpracują z uczelniami wyższymi (*posiadają ich patronat naukowy i korzystają z kadry dydaktycznej*), jednostkami samorządu lokalnego i innymi organizacjami pozarządowymi. Do tej grupy można zaliczyć również uniwersytety trzeciego wieku działające w strukturach innych stowarzyszeń lub fundacji - powoływane zazwyczaj jako jednostki wewnętrzne organizacji macierzystych na podstawie ich statutów. Takie UTW funkcjonują zasadniczo w oparciu o regulamin nadawany przez właściwe organy wewnętrzne podmiotu prowadzącego. Nie posiadają one jednak samodzielności w działaniu - są strukturalnie i finansowo zależne od prowadzącej je organizacji pozarządowej.

b) działające w strukturach uczelni wyższych - publicznych i niepublicznych;

Uniwersytety trzeciego wieku działające w ramach uczelni wyższych są powoływane przez władze uczelni i kierowane przez pełnomocnika rektora lub inną wyznaczoną osobę. Uczelnia określa zasady ich działania oraz wspiera UTW w organizacji i prowadzeniu

zajęć dydaktycznych. Słuchacze wnoszą opłaty za zajęcia edukacyjno - aktywizujące. Podmioty funkcjonujące w takiej formie nie posiadają samodzielności w działaniu - są strukturalnie i finansowo uzależnione od uczelni.

c) działające w strukturach jednostek organizacyjnych samorządu lokalnego (np. w centrach kultury, centrach kształcenia ustawicznego, bibliotekach, ośrodkach pomocy społecznej itp.);

Uniwersytety trzeciego wieku działające w strukturach samorządowych są tworzone przez władze samorządowe i kierowane przez wyznaczonych pracowników. Władze samorządowe określają zasady ich działania oraz wspierają UTW w organizacji zajęć dydaktycznych. Słuchacze wnoszą opłaty za zajęcia. Podmioty funkcjonujące w takiej formule nie posiadają samodzielności i odrębności w działaniu - są strukturalnie i finansowo uzależnione od jednostek organizacyjnych lokalnych samorządów.

Obecnie najliczniejszą grupę wśród uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce stanowią organizacje pozarządowe i dlatego właśnie standaryzacja jest skierowana formalnie do:

- a) samodzielnych stowarzyszeń uniwersytetów trzeciego wieku (*fundacji uniwersytetów trzeciego wieku*) i
- b) uniwersytetów trzeciego wieku działających w strukturach innych stowarzyszeń lub fundacji.

Tak uregulowany zakres podmiotowy procesu standaryzacji nie stoi jednak na przeszkodzie, żeby UTW działające w innej formie organizacyjno - prawnej niż stowarzyszenia i fundacje, wdrażały w swojej praktyce standardy działania opisane w niniejszym opracowaniu w takim zakresie, jaki jest możliwy z punktu widzenia uregulowań prawnych. Standaryzacja działań uwzględniona w praktyce UTW będzie prowadzić do profesjonalizacji oraz optymalizacji i podniesienia jakości ich usług w odniesieniu do podmiotów funkcjonujących w Polsce we wszystkich formach organizacyjno - prawnych.

III. Cele działania uniwersytetów trzeciego wieku

Celem pierwszego UTW utworzonego w Tuluzie było umożliwienie zdobywania wiedzy osobom starszym, które nie mogły się kształcić w młodości, wdrażanie programu kształcenia ustawicznego, prowadzenie badań gerontologicznych oraz poprawa jakości życia starszego pokolenia.

Polskie uniwersytety trzeciego wieku w 50-letnim okresie swojego rozwoju i działalności nawiązują do powyższych celów, uwzględniając

zachodzące zmiany w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym kraju, które w szczególności dotyczą starsze pokolenie. Postęp technologiczny, zmiany cywilizacyjne, procesy demograficzne, wydłużający się okres życia ludzi, wreszcie chęć utrzymania jak najdłużej aktywności psychofizycznej po przejściu na emeryturę sprawiły, że do programów edukacyjnych kierowanych do osób starszych włączone zostały aktualne, współczesne problemy. W ten sposób UTW mogą zapewnić osobom starszym zaspokajanie następujących potrzeb: samokształcenia, poznawania środowiska, bycia w grupie, akceptacji, poszerzania wiedzy i umiejętności, wypełnienia wolnego czasu, stymulacji psychicznej i fizycznej, poznawania nowych technologii i sposobów komunikowania się, a także stwarzają możliwość realizacji młodzieńczych zainteresowań i zamiłowań.

Innymi, równie ważnymi celami działania UTW, są aktywizacja i integracja osób starszych oraz włączanie ich w życie publiczne i obywatelskie społeczności lokalnych jako pełnoprawnych członków społeczeństwa obywatelskiego.

Szczególnymi celami UTW są: inspirowanie osób starszych do różnych form aktywności fizycznej, kształtowanie zdrowego stylu życia, podnoszenie świadomości znaczenia ruchu w codziennym życiu seniorów oraz pobudzanie do racjonalnego planowania, organizowania i spędzania czasu wolnego. Niezwykle ważną rolę UTW jest integracja międzypokoleniowa oparta na inicjowaniu współpracy z placówkami edukacyjnymi i oświatowymi. Dzięki temu w uniwersytetach trzeciego wieku można odbywać studenckie praktyki i staże zawodowe, podczas których studenci i uczniowie prowadzą kursy komputerowe, lektoraty językowe, zajęcia ruchowe oraz wiele innych form zajęć dla osób starszych.

Liczne UTW podejmują, i z dobrym efektem realizują, współpracę krajową i międzynarodową z innymi organizacjami seniorskimi, w której niezwykle cenna jest m.in. wymiana doświadczeń. Seniorzy często angażują się w działania wolontariackie, zarówno wewnątrz UTW, jak i poza nimi.

Stwierdzić należy, że działalność UTW zmierza do szerokiego włączenia osób starszych w wielowymiarowy proces edukacji, aktywizacji i integracji, nadający życiu sens na tle przemian cywilizacyjnych, społecznych i kulturowych. Inspirowanie seniorów do różnych form aktywności umysłowej i fizycznej, w tym społecznej, kulturowej, prozdrowotnej, ma za zadanie przeciwdziałanie społecznemu wykluczeniu oraz przejawom dyskryminacji. To także wyraz troski o zapewnienie osobom w wieku dojrzałym godnego miejsca w społeczeństwie obywatelskim.

IV. Perspektywy dla uniwersytetów trzeciego wieku w kontekście kreowania i wdrażania polityki senioralnej państwa

Problem starzejącego się społeczeństwa i związany z tym dynamiczny rozwój środowiska organizacji seniorskich w Polsce i Europie spowodował, że tematyka edukacji i aktywizacji osób starszych stała się niezwykle istotna, zauważalna i doceniana przez organy państwowe, instytucje unijne oraz wiele organizacji międzynarodowych. Zarówno w dokumentach Rady Europy, jak i wielu raportach przygotowanych przez inne instytucje europejskie podkreśla się, iż wraz z rozwojem społeczeństwa opartego na wiedzy wzrasta ranga kształcenia ustawicznego. Zasada kompetencji, wiedzy dla wszystkich, uczenia się przez całe życie stanowi także ważny fundament Strategii Lizbońskiej.

Rekomendacje działań służących starzejącej się ludności świata zostały zawarte m.in. w:

- Deklaracji Wiedeńskiej, przyjętej w 1982r. w Wiedniu przez pierwsze Światowe Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych na temat starzenia się społeczeństw;
- Madryckim Międzynarodowym Planie Działań w kwestii starzenia się społeczeństw, przyjętym przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 2002r., w tym przez Polskę, jako członka ONZ;
- Decyzji nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006r., ustanawiającej program działań w zakresie uczenia się przez całe życie (*Dz. Urz. UE PL L.327/45 z dnia 24.11.2006 r.*);
- Decyzji nr 940/2011/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 września 2011r. w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 (*Dz. Urz. UE PL L.246/5 z dnia 23.09.2011r.*);
- Rezolucji Rady UE w sprawie odnowionej europejskiej agendy w zakresie uczenia się dorosłych (*Dz. Urz. UE PL Nr 372/01 z dnia 20.12.2011r.*);
- Dokumentie pt. „Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju” (*adaptowana przez wszystkie państwa członkowskie ONZ w 2015r.*) - zawiera ona cele zrównoważonego rozwoju, w tym cel 3 (*zdrowie i dobrostan*) oraz cel 10 (*zmniejszenie nierówności*), które odnoszą się do osób starszych. W szczególności zwraca uwagę na: zwiększenie dostępu do usług zdrowotnych i edukacyjnych, promowanie integracji seniorów w życiu społecznym, przeciwdziałanie ubóstwu wśród osób starszych, poprawę jakości życia i dostosowanie środowiska miejskiego do potrzeb starzejących się społeczności;

- Raportcie Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) „Starzenie się i zdrowie” (2015), w ramach którego WHO przedstawia szereg zaleceń dotyczących polityk zdrowotnych, które powinny wspierać starzejące się populacje (*ochrona zdrowia osób starszych poprzez zapobieganie chorobom i promocję zdrowego stylu życia, dostosowanie środowiska fizycznego i społecznego do potrzeb osób starszych, rozwój edukacji zdrowotnej i promocja aktywności fizycznej wśród seniorów*);
- „Europejskiej Karcie Praw Osób Starszych” przyjętej przez Parlament Europejski w 2019 roku. Dokument kładzie nacisk na potrzebę zapewnienia pełni praw i równości szans dla osób starszych, w tym zwiększenie dostępu do edukacji przez całe życie, aktywizację zawodową seniorów, zapewnienie ochrony prawnej przed dyskryminacją ze względu na wiek, dostosowanie polityk społecznych do potrzeb starzejących się populacji.

W nawiązaniu do powyższych dokumentów również w **Polsce podjęto wiele różnorodnych przedsięwzięć, w tym legislacyjnych, kreujących elementy nowoczesnej polityki senioralnej państwa. Celem tych inicjatyw był i jest m.in. rozwój kształcenia ustawicznego, aktywizacja społeczna osób starszych, przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu i dyskryminacji ze względu na wiek.** Do najważniejszych ogólnopolskich dokumentów strategicznych i aktów prawnych w obszarze szeroko rozumianej polityki senioralnej należy zaliczyć:

- „Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014 - 2020”¹² zastąpione w roku 2018 aktualnie obowiązującym dokumentem pt. „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030 BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ”¹³. Strategia ta definiuje politykę społeczną wobec seniorów jako *celowe, długofalowe i systemowe oddziaływanie państwa oraz innych podmiotów publicznych i niepublicznych na kształtowanie warunków prawnych, ekonomicznych oraz społecznych w celu tworzenia osobom starszym korzystnej dla nich sytuacji życiowej [...]*. Stwierdza się w niej m.in., że osoby starsze charakteryzują się niską aktywnością edukacyjną, mierzoną udziałem w kształceniu formalnym i pozaformalnym oraz uczeniu się nieformalnym, jak również, że poziom uczestnictwa seniorów w Polsce w kształceniu i różnorodnych formach szkoleń jest jednym z najniższych w UE i wynosi 0,6%, wobec 4,8% w UE. Postępujący wraz z wiekiem badanych spadek uczestnictwa w działaniach edukacyjnych miał miejsce we wszystkich kategoriach działań edukacyjnych - obok zmniejszenia udziału osób

¹² Uchwała Rady Ministrów nr 238 z dnia 24 grudnia 2013r.

¹³ Uchwała Rady Ministrów nr 161 z dnia 26 października 2018r.

podjmujących naukę w systemie formalnym, niska aktywność została odnotowana także w przypadku działań z zakresu edukacji pozaformalnej oraz uczenia się nieformalnego. W ww. dokumencie zapisano rekomendacje dla władz publicznych, ukierunkowane na zmianę postrzegania starości poprzez dostarczanie wiedzy i przykładów dobrego starzenia się oraz dobrej starości. Przewidziano m.in. szerokie upowszechnianie działań na rzecz edukacji dla starości, do starości, przez starość i w starości, które realizowane będą m.in. poprzez: zwiększanie dostępności oferty edukacyjnej dla osób starszych; rozwój i promocję zawodów opiekuńczych oraz doskonalenie kompetencji kadr; rozwój edukacji nieformalnej (*radio, telewizja, Internet, audiobooki*); upowszechnianie edukacji w zakresie nowych technologii¹⁴;

- „Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020”¹⁵ oraz jego kontynuacja „Program wieloletni na rzecz Osób Starszych Aktywni+ na lata 2021-2025”¹⁶, w ramach którego sformułowano cel główny obejmujący zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego poprzez wspieranie aktywności organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów;
- „Program wieloletni „Senior+” na lata 2021-2025”¹⁷ będący kontynuacją Programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020. Celem strategicznym Programu jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społecznym, poprzez dofinansowanie rozbudowy infrastruktury ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym oraz zwiększenie liczby miejsc w ośrodkach wsparcia „Senior+”, tj. wsparcie działań jednostek samorządu w rozwoju na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+”;
- „Program Opieka 75+”¹⁸, którego celem jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej, które są osobami samotnymi lub są osobami samotnie gospodarującymi, a także tych, które pozostają w rodzinie;

¹⁴ W ostatnich latach programy/strategie działań na rzecz seniorów coraz częściej powstają i są wdrażane również na szczeblu lokalnym i regionalnym - w związku z postępującym procesem starzenia się społeczeństwa i rosnącą skalą wyzwań związanych z tym zjawiskiem, w najbliższych latach należy spodziewać się intensyfikacji prac nad tego typu dokumentami w jednostkach samorządowych różnych szczebli.

¹⁵ Uchwała Rady Ministrów nr 237 z dnia 24 grudnia 2013r.

¹⁶ Uchwała Rady Ministrów nr 167 z dnia 16 listopada 2020r.

¹⁷ Uchwała Rady Ministrów nr 191 z dnia 21 grudnia 2020r.

¹⁸ <https://www.gov.pl/web/rodzina/program-opieka-75>

- „Program rządowy Dostępność Plus 2018-2025”¹⁹ mający na celu zapewnienie swobodnego dostępu do dóbr, usług oraz możliwości udziału w życiu społecznym i publicznym osób o szczególnych potrzebach, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów;
- Ustawę z dnia 11 września 2015r. o osobach starszych, która określa zakres monitorowania i przedstawiania informacji o sytuacji osób starszych, podmioty uczestniczące w realizacji tego zadania jak również definiuje pojęcie osoby starszej stanowiąc, iż jest nią osoba, która ukończyła 60 lat. Opracowywana corocznie - począwszy od roku 2015 - „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce” stanowi diagnozę aktualnej w danym roku sytuacji, oczekiwań i potrzeb polskich seniorów oraz ocenę realizowanej polityki społecznej wobec osób starszych na poziomie centralnym i regionalnym. Jest przygotowana w oparciu o najnowsze dostępne wyniki badań oraz dane udostępnione przez poszczególnych ministrów, centralne organy administracji publicznej, wojewodów oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych, działających w obszarze polityki społecznej wobec osób starszych. Informacja jest przedstawiana Radzie Ministrów, a następnie Sejmowi;
- Ustawę z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym, która w przepisie art. 5c opisuje zasady tworzenia i działania gminnej rady seniorów a w regulacji art. 7 ust. 1 pkt 16a wskazuje politykę senioralną jako jedno z zadań własnych gminy;
- Ustawę z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym, która w przepisie art. 3f opisuje zasady tworzenia i działania powiatowej rady seniorów a w regulacji art. 4 ust. 1 pkt 5a wskazuje politykę senioralną jako jedno z zadań powiatu;
- Ustawę z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie województwa, która w przepisie art. 10c opisuje zasady tworzenia i działania wojewódzkiej rady seniorów a w regulacji art. 14 ust. 1 pkt 5a wskazuje politykę senioralną jako jedno z zadań województwa.

Zaakcentowania wymagają również następujące fakty i okoliczności:

- powstanie w Parlamencie RP sejmowej Komisji ds. Polityki Senioralnej i senackiej Komisji Rodziny, Polityki Senioralnej i Społecznej a także Parlamentarnego Zespołu ds. Uniwersytetów Trzeciego Wiek;
- ustanowienie roku 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wiek uchwałą Senatu RP z dnia 1 lutego 2012r.;
- powołanie w 2011r. przez Rzecznika Praw Obywatelskich zespołu ekspertów ds. osób starszych;

¹⁹ Uchwała Rady Ministrów nr 102 z dnia 17 lipca 2018r.

- powołanie przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej Rady ds. Polityki Senioralnej oraz utworzenie Departamentu Polityki Senioralnej;
- zorganizowanie dwóch edycji ogólnopolskiego Kongresu Uniwersytetów Trzeciego Wieku;

Podczas I Kongresu Uniwersytetów Trzeciego Wieku w dniach 19-20 marca 2012r. w Warszawie przyjęto apel mający na celu podjęcie szeroko zakrojonych prac nad rozszerzeniem strategii działalności uniwersytetów trzeciego wieku, w związku z procesami demograficznymi i starzeniem się społeczeństwa.

II Kongres Uniwersytetów Trzeciego Wieku odbył się 30 marca 2015r. w Teatrze Wielkim w Warszawie i stanowił najważniejsze wydarzenie obchodów 40 - lecia ruchu uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce oraz nawiązywał do powstania pierwszego UTW, założonego przez prof. Halinę Szwarz w Warszawie w 1975r. Kongres miał na celu podsumowanie dotychczasowego edukacyjnego i społecznego dorobku środowiska uniwersytetów trzeciego wieku i wyznaczenie priorytetów dalszego, dynamicznego rozwoju, które zostały ujęte w Deklaracji Końcowej.

- zorganizowanie w latach 2009-2019 corocznych, kolejnych edycji „Forum III Wieku” - cyklicznego, międzynarodowego wydarzenia mającego status konferencji towarzyszącej Forum Ekonomicznemu w Krynicy - Zdroju, którego celem było zwrócenie uwagi na wyzwania przed jakimi stoi Europa, a w szczególności Polska, w kontekście starzejącego się społeczeństwa oraz mobilizowanie ośrodków rządowych, samorządowych, niezależnych grup badawczo-naukowych, organizacji pozarządowych, a także środowisk gospodarczych do wypracowania i wdrażania rozwiązań systemowych w tym zakresie. Corocznie uczestnikami Forum było kilkuset liderów uniwersytetów trzeciego wieku, przedstawiciele gminnych rad seniorów oraz organizacji pozarządowych z kraju i zagranicy, działających na rzecz osób starszych²⁰.
- w latach 2016-2018 ogłoszenie programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pn. „Wsparcie dla Uniwersytetów Trzeciego Wieku”, którego celem było upowszechnianie nauki oraz badań naukowych i ich zastosowanie wśród słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku. Zakres przedmiotowy programu obejmował działania dotyczące intelektualnej i społecznej aktywizacji uczestników zajęć, poszerzania wiedzy ogólnej i specjalistycznej oraz rozwoju zainteresowań, pobudzenia aktywności edukacyjnej i kulturalnej, wykorzystania

²⁰ Organizatorem Forum III Wieku było Stowarzyszenie Sądecki Uniwersytet Trzeciego Wieku we współpracy z Ogólnopolską Federacją Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz Fundacją Europejski Instytut Rozwoju Obywatelskiego.

potencjału intelektualnego i społecznego seniorów. Z programu mogły korzystać jednostki naukowe, podmioty działające na rzecz nauki, uczelnie publiczne i uczelnie niepubliczne;

- wdrożenie monitoringu działalności i aktywności uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce przez Główny Urząd Statystyczny. W listopadzie 2015r. GUS po raz pierwszy przeprowadził badanie ogólnopolskie pn. „Sprawozdanie z działalności Uniwersytetów Trzeciego Wieku UTW-1” za okres działalności UTW w roku akademickim 2014/2015 w układzie czterech części, obejmujących strukturę organizacyjną, profile słuchaczy, działalność edukacyjno - kulturalną, najważniejsze dane w ujęciu wojewódzkim. Kolejne edycje tego badania zostały przeprowadzone w roku 2018²¹ i 2022²².
- przeprowadzenie w roku 2022 w Krakowie międzynarodowej, europejskiej konferencji edukacyjno-naukowej „Seniorzy współczesnej Europy. Problemy i wyzwania” zorganizowanej przez Ogólnopolską Federację Stowarzyszeń UTW wspólnie z Europejską Unią Seniorów, Polską Unią Seniorów oraz Jagiellońskim Uniwersytetem Trzeciego Wieku.

Wreszcie - w dniu 13 grudnia 2023r. w skład Rady Ministrów RP po raz pierwszy w historii powołany został Minister do spraw Polityki Senioralnej. Zgodnie z Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2023r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra do spraw Polityki Senioralnej do zakresu jego działania należy:

- przeprowadzanie analiz i ocena skuteczności rozwiązań prawnych w zakresie polityki senioralnej;
- koordynacja działań organów administracji rządowej w zakresie monitorowania sytuacji osób starszych;
- inicjowanie, wspieranie i promowanie rozwiązań z zakresu polityki senioralnej;
- opracowywanie propozycji kierunków rozwoju polityki senioralnej;
- opracowywanie i opiniowanie projektów aktów prawnych i innych dokumentów rządowych w zakresie polityki senioralnej;
- wykonywanie innych zadań zleconych przez Radę Ministrów albo Prezesa Rady Ministrów.

²¹<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/uniwersytety-trzeciego-wieku-w-roku-akademickim-20172018,11,2.html>

²²<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/uniwersytety-trzeciego-wieku-w-roku-akademickim-20212022,11,4.html>

Jak wynika z przedstawionych powyżej informacji przed uniwersytetami trzeciego wieku w Polsce, jako jednymi z najliczniejszych organizacji seniorskich, stoi niezwykle ważne zadanie aktywnego współuczestniczenia w kreowaniu i wdrażaniu polityki senioralnej państwa szczególnie w obszarze edukacji i aktywizacji osób starszych. Uniwersytety trzeciego wieku, aby móc skutecznie podejmować kolejne wyzwania w tym zakresie, powinny stale dążyć do profesjonalizacji i podnoszenia jakości swoich usług - **drogą prowadzącą do osiągnięcia tak postawionego celu jest standaryzacja proponowana w ramach niniejszego opracowania.**

ROZDZIAŁ TRZECI

Standaryzacja - zagadnienia ogólne

I. Co to jest standaryzacja?

Definiując pojęcie **standaryzacji** należy w pierwszej kolejności odnieść się do pojęcia **standardu**. W Nowym Słowniku Poprawnej Polszczyzny PWN (pod red. Andrzeja Markowskiego, Warszawa 2002, s. 970) standard rozumiany jest jako „przeciętna norma, przeciętny model; wzorzec, poziom”, a standaryzacja z kolei jest określana jako „wprowadzanie standardów, jednolitych norm; ujednoczenie”. Wikipedia za standard uznaje „wspólnie ustalone kryterium, które określa powszechne, zwykle najbardziej pożądane cechy czegoś”²³. W prawodawstwie polskim istnieje natomiast legalna definicja normalizacji, którą można odnieść do pojęcia standaryzacji. Zgodnie z przepisem art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 12 września 2002r. o normalizacji „normalizacja to działalność zmierzająca do uzyskania optymalnego, w danych okolicznościach, stopnia uporządkowania w określonym zakresie, poprzez ustalanie postanowień przeznaczonych do powszechnego i wielokrotnego stosowania, dotyczących istniejących lub mogących wystąpić problemów”.

Pojęcie standaryzacji ma charakter stosunkowo ogólny - w ramach tego procesu można jednak wyodrębnić kilka istotnych **etapów**, tj.:

- **identyfikacja potrzeby standaryzacji** - zrozumienie, dlaczego standaryzacja jest potrzebna oraz jakie korzyści mogą wiązać się z jej przeprowadzeniem;
- **tworzenie standardów** - zdefiniowanie (*wypracowanie*) formalnych rozwiązań dotyczących funkcjonowania poszczególnych obszarów działania w ramach konkretnej grupy podmiotów;
- **upowszechnienie standardów** - oficjalne wprowadzenie standardu do użytku, co może obejmować np. publikację dokumentu opisującego rekomendowane standardy, wdrożenie szkoleń dla ich użytkowników, przeprowadzenie kampanii informacyjnej;
- **wdrażanie i stosowanie standardów** - zaimplementowanie standardów do praktyki działania w ramach danej grupy podmiotów; ten etap może zakończyć się uzyskaniem dokumentu (*certyfikatu*) potwierdzającego spełnianie określonych standardów;
- **weryfikacja stosowania standardów** - ustalenie katalogu podstawowych zasad, metod oraz instrumentów monitoringu i założeń kontrolnych, które pozwolą zoptymalizować i utrzymać

²³ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Standard>

jakość ustalonych i przyjętych do stosowania w praktyce standardów działania;

- **aktualizacja standardów** - wprowadzenie zmian w standardzie w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby, nowe wyzwania lub wyniki monitorowania.

II. Dlaczego warto standaryzować działalność uniwersytetów trzeciego wieku?

Wdrażanie i stosowanie standardów jest warunkiem ciągłego doskonalenia realizacji postulatów jakościowych oraz efektywności działania. Dzięki standaryzacji wprowadzane są **jasne i przejrzyste zasady funkcjonowania podmiotu** w oparciu o określone kryteria. Standaryzacja działania oznacza realizację każdego procesu w identyczny lub bardzo podobny, powtarzalny sposób. Określenie standardów, ich implementacja oraz rzetelne stosowanie w codziennej praktyce powinno przynieść wymierne, konkretne korzyści, zarówno dla samej organizacji, jak i jej klientów (*np. osób starszych będących członkami organizacji*). Przykładowo można wskazać takie profity, jak:

- **wzrost profesjonalizmu działania** - ustalenie jednolitych standardów pozwala łatwiej dostosowywać się organizacji do ulegających zmianom wymogów prawnych i regulacyjnych, co zwiększa bezpieczeństwo prawne oraz stabilność i długoterminową efektywność działania podmiotu;
- **podniesienie poziomu jakości obsługi klienta (członka/słuchacza)** - ujednoczenie procedur rekrutacyjnych/zapisów ułatwia osobom starszym dostęp do uczestnictwa w ofercie edukacyjnej UTW;
- **podwyższenie jakości i atrakcyjności oferty** - dzięki standardom można lepiej identyfikować luki w ofercie edukacyjnej i wprowadzać nowe programy odpowiadające na potrzeby uczestników, dostosowywać programy do rzeczywistych potrzeb osób starszych;
- **ułatwienie ewaluacji działalności podmiotu** oraz monitoringu osiągniętych rezultatów, co pozwala na wprowadzanie niezbędnych zmian i systematyczne doskonalenie oferty;
- **podniesienie wiarygodności** a przez to atrakcyjności podmiotu jako partnera do współpracy z administracją publiczną, instytucjami edukacyjnymi, a także z innymi organizacjami;
- **zwiększenie szans na pozyskanie środków finansowych na działalność statutową** - od instytucji rządowych, samorządowych, podmiotów biznesowych jak również innych organizacji non-

profit, które mogą być zainteresowane wspomaganie UTW, ale jednocześnie chcą mieć przekonanie, iż wspierają podmiot rzetelny, transparentny, dbający o jakość realizowanych działań edukacyjno - aktywizujących adresowanych do osób starszych.

Te najważniejsze, opisane wyżej korzyści z udziału w procesie standaryzacji, w efekcie końcowym przyczyniają się do wszechstronnego rozwoju uniwersytetów trzeciego wieku oraz do budowy silniejszej wspólnoty tej grupy podmiotów pozarządowych, które w kontekście trwających procesów demograficznych będą odgrywać coraz większą rolę w kreowaniu i wdrażaniu polityki senioralnej państwa w wymiarze centralnym, regionalnym i lokalnym.

III. Standaryzacja działalności uniwersytetów trzeciego wieku w latach 2012-2024

Kształtowanie standardów działania uniwersytetów trzeciego wieku należy do podstawowych celów statutowych Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Uwzględniając gromadzone systematycznie doświadczenia, opinie i wnioski liderów UTW, jak również wychodząc naprzeciw rosnącym wymaganiom (*tak merytorycznym, jak i organizacyjnym*) w stosunku do dynamicznie rozwijającego się środowiska UTW, Federacja w roku 2012 opracowała i wydała publikację zatytułowaną „Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce” (*wydanie I*). Opracowanie to stanowiło usystematyzowany zbiór propozycji standardów dedykowanych uniwersytetom trzeciego wieku w trzech podstawowych obszarach ich działalności tj.: formalno-prawnych ramach funkcjonowania, merytoryczno-organizacyjnych aspektach podejmowanych działań oraz współpracy UTW z innymi podmiotami. Opisywało również ścieżkę implementacji standardów do praktyki działania organizacji, zakres i formy wsparcia procesu standaryzacji udzielanego podmiotowi nieodpłatnie przez Federację UTW, jak również procedurę weryfikacji spełniania standardów, której pomyślne zakończenie pozwalało na przyznanie certyfikatu „Profesjonalny UTW”. Publikacja została szeroko upowszechniona wśród uniwersytetów trzeciego wieku poprzez dystrybucję wersji drukowanej, jak również elektronicznej.

Okres pilotażowego wdrażania standardów w latach 2012 - 2013 w 15 uniwersytetach trzeciego wieku pozwolił zgromadzić wiele nowych doświadczeń oraz wniosków, które w 2014r. zostały wykorzystane do uzupełnienia i ponownego wydania opisaną książkę. Trzecie wydanie publikacji „Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku

w Polsce” opracowane zostało z kolei w roku 2019. Wydawnictwo zawierało niezbędne korekty i uzupełnienia wynikające z praktyki wdrażania standardów w latach 2014 - 2018. W tym okresie certyfikat „Profesjonalny UTW” uzyskało 20 kolejnych stowarzyszeń prowadzących działalność w zakresie uniwersytetu trzeciego wieku.

Reasumując - w latach 2012 - 2024 certyfikat „Profesjonalny UTW” został przyznany łącznie 43 stowarzyszeniom UTW. Okres ponad 5 lat, który upłynął od ostatniego wydania publikacji „Standardy działania uniwersytetów trzeciego Wieku w Polsce”, obfitował w wiele zdarzeń zupełnie niespodziewanych dla organizacji seniorskich, wśród których na pierwszym miejscu postawić trzeba pandemię koronawirusa z lat 2020-2023, która w niezwykle negatywny sposób wpłynęła na działalność tej grupy organizacji obywatelskich. W powyższym okresie organizacje pozarządowe mierzyć się musiały również z nowymi obowiązkami natury formalnoprawnej oraz postępującym dynamicznie procesem cyfryzacji wielu dziedzin życia, który szczególnie dla seniorów stanowi poważne wyzwanie. Te właśnie okoliczności w powiązaniu z obchodzonym w roku 2025 jubileuszem 50-lecia ruchu UTW w Polsce stały się impulsem do zredefiniowania standardów, które zostały ujęte w niniejszym, IV wydaniu publikacji „Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce”.

ROZDZIAŁ CZWARTY

Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce

I. Informacja ogólna

Doceniając dynamiczny rozwój uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce oraz ich wieloaspektową działalność, która sprzyja m.in. aktywizacji obywatelskiej oraz ukazuje duży potencjał osób dojrzałych, należy jednak dążyć do podniesienia profesjonalizmu w zakresie oferty edukacyjnej i organizacyjnej tych instytucji. Ważne jest także zwiększenie efektywności ich oddziaływania zarówno na uczestników, jak i na całe środowisko senioralne. Proponowane standardy działania UTW mają na celu wsparcie realizacji tych celów, co powinno przyczynić się do poprawy jakości ich funkcjonowania.

Standaryzacja, biorąc pod uwagę wcześniejsze uwagi, **ma na celu w głównej mierze określenie jednolitych ram funkcjonowania uniwersytetów trzeciego wieku w odniesieniu do nowo sformułowanych standardów strategicznych oraz zaktualizowanych aspektów formalno - prawnych i merytoryczno - organizacyjnych oraz zagadnień obejmujących współpracę z podmiotami zewnętrznymi.**

W procedurze wdrażania standardów i uzyskania certyfikatu potwierdzającego ich implementację mogą wziąć udział uniwersytety trzeciego wieku działające w formach prawnych stowarzyszenia lub fundacji oraz takie UTW, które funkcjonują w strukturach innego stowarzyszenia lub fundacji jako wewnętrzna jednostka organizacyjna.

Standardy opisane w niniejszym rozdziale obejmują cztery następujące obszary:

- **OBSZAR strategiczny;**
- **OBSZAR 1.** dotyczący formalno - prawnych aspektów działania UTW;
- **OBSZAR 2.** dotyczący merytoryczno - organizacyjnych aspektów działania UTW;
- **OBSZAR 3.** dotyczący współpracy UTW z podmiotami zewnętrznymi.

W obecnym, czwartym wydaniu publikacji, wprowadzono nowy, priorytetowy obszar standaryzacji - **OBSZAR strategiczny**. Celem zaproponowanych w nim standardów jest zapewnienie skuteczniejszego zarządzania podmiotem oraz jego stabilnego rozwoju.

OBSZAR 1. to wykaz koniecznych do spełnienia warunków, które wynikają z przepisów powszechnie obowiązującego prawa. Standardy z tego sektora stanowią **zbiór podstawowych wymogów prawnych**, w oparciu o które powstaje i działa organizacja pozarządowa. Jednocześnie należy podkreślić, iż **przedmiotowe standardy nie stanowią zamkniętego katalogu wymogów natury formalno - prawnej, które mogą dotyczyć organizacji pozarządowych na mocy przepisów szczególnych.**

Obszar 2. i 3. to z kolei propozycje zaleceń dla UTW wynikające z wieloletnich doświadczeń ekspertów Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku w pracy z organizacjami seniorskimi w Polsce. Zaproponowane w tych obszarach standardy nie wynikają z przepisów prawa - w przekonaniu autorów stanowią natomiast dobre praktyki, które wieloaspektowo wspierają działalność stosujących je organizacji.

Uzyskanie certyfikatu: PROFESJONALNY UTW jest uwarunkowane łącznym spełnieniem warunków określonych w każdym z obszarów z wyjątkami przewidzianymi w niniejszej publikacji.

II. Standardy strategiczne - fundamenty rozwoju uniwersytetów trzeciego wieku (*OBSZAR strategiczny*)

1. Wprowadzenie

Standardy strategiczne to nowy, kluczowy obszar standaryzacji, którego potrzeba wprowadzenia wynika z wieloletniej obserwacji sposobu funkcjonowania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce i wyzwani, przed którymi aktualnie stoją te organizacje. Przedmiotowa problematyka stanowi zasadniczy element w procesie długofalowego rozwoju tych podmiotów, zapewniając im stabilność i efektywność w zmieniającym się otoczeniu prawnym, społecznym czy też ekonomicznym. Wraz ze wzrostem liczby seniorów poszukujących możliwości dalszej aktywizacji, kształcenia i integracji społecznej, UTW muszą dostosować swoją ofertę edukacyjną oraz struktury organizacyjne do tych rosnących i zmieniających się potrzeb. Wdrożenie odpowiednich standardów pozwala na wyznaczenie jasnych celów, zoptymalizowanie działań oraz systematyczne monitorowanie wyników, co wpływa na jakość świadczonych usług. W tym kontekście za niezwykle ważny element rozwoju organizacji uznać należy ustawiczną edukację członków zarządu i komisji rewizyjnej - takie podejście znacząco zwiększa szanse na efektywniejsze zarządzanie organizacją oraz odpowiedzialne

i świadome podejmowanie decyzji. Zaakcentować również trzeba pilną potrzebę przygotowywania następców osób aktualnie zarządzających tymi organizacjami - umożliwi to płynne przejmowanie obowiązków i zapewni ciągłość działań danego UTW. Właściwie wdrożone standardy strategiczne stanowią będą fundament, na którym budowana będzie przyszłość i stabilność uniwersytetów trzeciego wieku.

2. Wykaz standardów strategicznych

Stowarzyszenie UTW, które planuje uzyskać certyfikat: PROFESJONALNY UTW, powinno spełniać następujące standardy z OBSZARU strategicznego, tj.:

a) **organizować edukację członków organów wewnętrznych z zakresu zarządzania organizacją pozarządową;**

Uniwersytety trzeciego wieku powinny organizować edukację członków organów wewnętrznych z zakresu szeroko pojętego zarządzania organizacją pozarządową, aby zapewnić profesjonalne, efektywne i zgodne z prawem funkcjonowanie podmiotu. Szkolenia i doradztwo w tym zakresie umożliwiają podejmowanie lepszych decyzji strategicznych, co w konsekwencji przyczynia się do skutecznej realizacji misji stowarzyszenia i jego zrównoważonego rozwoju. W dzisiejszych czasach, kiedy organizacje pozarządowe działają w coraz bardziej złożonym i konkurencyjnym środowisku, odpowiednie kompetencje zarządcze stają się kluczowe dla ich sukcesu i długofalowego funkcjonowania. Standard jest spełniony jeśli UTW udokumentuje, iż co najmniej połowa członków zarządu i komisji rewizyjnej - w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających rozpoczęcie procedury certyfikacyjnej - brała/bierze udział w szkoleniach, doradztwie, mentoringu lub innych formach edukacyjno - doradczych podnoszących przedmiotowe kompetencje.

b) **wprowadzić podział obowiązków pomiędzy poszczególnych członków organów wewnętrznych organizacji;**

W stowarzyszeniu powinien być wprowadzony podział obowiązków pomiędzy poszczególnymi członkami organów wewnętrznych (*zarządu i komisji rewizyjnej*) - wprowadza to klarowność ról i buduje poczucie odpowiedzialności. Jasny podział obowiązków sprzyja efektywnemu zarządzaniu, umożliwia lepszą organizację pracy oraz zapobiega sytuacjom, w których zadania się nakładają lub są zaniebdywane. Ponadto, rozdzielenie odpowiedzialności pozwala na lepsze wykorzystanie kompetencji poszczególnych osób, a to z kolei przekłada się na większą skuteczność działań stowarzyszenia oraz sprawne podejmowanie decyzji. Podział obowiązków powinien

być formalnie wprowadzony uchwałami właściwych organów wewnętrznych organizacji.

c) przygotować ramowy plan działań uniwersytetu trzeciego wieku;

Uniwersytet trzeciego wieku - aby móc skutecznie odpowiadać na zmieniające się potrzeby osób starszych oraz dostosowywać swoją działalność do dynamicznie ewoluującego otoczenia - powinien opracować zwięzły plan działań/rozwoju. Przedmiotowy plan pozwala wyznaczyć cele i priorytety, a także przewidzieć działania, które zapewnią organizacji stabilność i stały progres organizacyjny i merytoryczny. Przygotowanie takiego dokumentu umożliwi lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów, skuteczniejsze pozyskiwanie funduszy oraz budowanie silnej pozycji UTW w społeczności lokalnej. Szczególnie istotnym elementem planu działań jest uwzględnienie w nim aktywności związanych z wymianą pokoleniową w organach zarządzających organizacją, mających na celu przygotowywanie i rozwój kompetencji kandydatów do zarządu i komisji rewizyjnej, którzy mogliby docelowo przejąć zarządzanie danym podmiotem - w tym kontekście plan powinien obejmować m.in. szkolenia, mentoring, wsparcie w zdobywaniu wiedzy na temat funkcjonowania organizacji, jej celów, procedur, regulacji prawnych, a także umiejętności zarządzania i nadzoru. Sukcesja pokoleniowa we władzach stowarzyszenia jest naturalnym procesem a jej odpowiednie zaplanowanie i przygotowanie jest konieczne do zapewnienia płynności w funkcjonowaniu danego podmiotu i jednocześnie pozwala na zapobieganie kryzysom w przypadku zaistnienia zmian w strukturze organizacyjnej.

III. Standardy formalno - prawne działania uniwersytetów trzeciego wieku (OBSZAR 1.)

1. Podstawowe źródła prawa

Działalność organizacji pozarządowych regulowana jest przez wiele aktów prawnych - poniżej kilka najważniejszych spośród nich:

- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach;
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach;
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym;
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych

w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (*ogólne rozporządzenie o ochronie danych*);

- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości;
- Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu.

Powyższe wyliczenie stanowi jedynie **przykładowy katalog podstawowych aktów prawa powszechnie obowiązującego**, które dotyczą sektora organizacji pozarządowych. Jednocześnie należy podkreślić, iż z punktu widzenia działalności każdego uniwersytetu trzeciego wieku, **bardzo ważnym źródłem prawa wewnętrznego jest jego statut** - podstawowy dokument określający zasady funkcjonowania podmiotu.

2. Wykaz standardów formalno - prawnych

2.1. Stowarzyszenie UTW

Stowarzyszenie UTW, które chce uzyskać certyfikat: **PROFESJONALNY UTW**, powinno spełniać następujące standardy z OBSZARU 1., tj. posiadać:

a) wpis do Krajowego Rejestru Sądowego;

Wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym powinien odzwierciedlać rzeczywisty stan faktyczny i prawny.

b) wpis do Centralnego Rejestru Beneficjentów Rzeczywistych;

Wpis w Centralnym Rejestrze Beneficjentów Rzeczywistych powinien odzwierciedlać rzeczywisty stan faktyczny i prawny.

c) Numer Identyfikacji Podatkowej (NIP);

d) wpis do Krajowego Rejestru Urzędowego Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON);

e) statut;

Statut powinien określać w szczególności:

- nazwę stowarzyszenia odróżniającą je od innych stowarzyszeń, organizacji i instytucji,
- teren działania i siedzibę stowarzyszenia,
- cele i sposoby ich realizacji,
- sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków,
- władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru,

uzupełniania składu oraz ich kompetencje,

- możliwość otrzymywania przez członków zarządu wynagrodzenia za czynności wykonywane w związku z pełnioną funkcją,
- sposób reprezentowania stowarzyszenia, w szczególności sposób zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności uchwał władz stowarzyszenia,
- sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich,
- zasady dokonywania zmian statutu,
- sposób rozwiązania się stowarzyszenia.

f) regulaminy, np.: zarządu, organu kontroli wewnętrznej, walnego zebrania członków;

Stowarzyszenie powinno posiadać regulaminy wewnętrzne zgodnie z wymogami wynikającymi w tym zakresie ze statutu danej organizacji.

g) zasady zapewnienia bezpieczeństwa danych osobowych;

Stowarzyszenia UTW przetwarzają dużą liczbę danych osobowych np. swoich członków, uczestników projektów, personelu, wolontariuszy, darczyńców i innych osób. W związku z powyższym każda tego typu organizacja powinna wdrożyć odpowiednie procedury ochrony danych osobowych zgodnie z aktualnie obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

h) dokumentację z walnych zebrań członków;

Dokumentacja z walnych zebrań członków powinna być spójna z regułami określonymi w tym zakresie w statucie i regulaminach wewnętrznych. Przykładowa dokumentacja walnego zebrania członków to: zaproszenie, porządek obrad, lista obecności, podjęte uchwały oraz protokół z jego przebiegu. Dokumenty powinny być podpisane zgodnie z odpowiednimi regulacjami wewnętrznymi.

i) dokumentację z posiedzeń zarządu;

Dokumentacja z posiedzeń zarządu powinna być spójna z regułami określonymi w tym zakresie w statucie i regulaminach wewnętrznych. Przykładowa dokumentacja zarządu to: lista obecności, podjęte uchwały oraz protokół z jego przebiegu. Dokumenty powinny być podpisane zgodnie z odpowiednimi regulacjami wewnętrznymi.

j) dokumentację z posiedzeń organu kontroli wewnętrznej (np.: komisji rewizyjnej);

Dokumentacja z posiedzeń organu kontroli wewnętrznej powinna

być spójna z regułami określonymi w tym zakresie w statucie i regulaminach wewnętrznych. Przykładowa dokumentacja organu kontroli wewnętrznej to: lista obecności, podjęte uchwały oraz protokoły z jego przebiegu. Dokumenty powinny być podpisane zgodnie z odpowiednimi regulacjami wewnętrznymi.

k) założoną i prowadzoną księgowość zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami;

Stowarzyszenie, co do zasady, prowadzi tzw. „pełną księgowość” - w związku z powyższym powinno posiadać m.in. politykę rachunkowości. W przypadku wprowadzenia w podmiocie uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów organizacja powinna w szczególności podjąć stosowną uchwałę w tym zakresie oraz dysponować dokumentem potwierdzającym zgłoszenie przedmiotowego faktu, we właściwym terminie, do urzędu skarbowego.

l) coroczne sprawozdanie finansowe;

Sprawozdanie finansowe powinno obejmować: bilans, rachunek zysków i strat, informację dodatkową. Sprawozdanie finansowe powinno być zatwierdzone przez uprawniony do tego statutowy organ i przekazane stosownym podmiotom publicznym zgodnie z obowiązującymi w tej materii przepisami. Standard dotyczy podmiotów, które mają wynikający z prawa obowiązek sporządzania sprawozdań finansowych.

m) umowę rachunku bankowego;

Z przepisów prawa powszechnie obowiązującego nie wynika wprawdzie generalny obowiązek posiadania przez organizacje pozarządowe kont bankowych, jednak z praktycznego punktu widzenia profesjonalne działanie organizacji pozarządowych bez założonego rachunku płatniczego jest niemożliwe, w szczególności, gdy podmiot pozyskuje środki publiczne w ramach konkursów grantowych - w takim przypadku dotacja jest przekazywana na konto bankowe a z regulaminów/wytycznych często wynika obowiązek dokonywania płatności wyłącznie w formie bezgotówkowej.

n) politykę ochrony małoletnich;

Stowarzyszenie, które prowadzi lub planuje prowadzić działania z udziałem małoletnich, ma obowiązek wdrożyć politykę ochrony dzieci. Procedura ochrony małoletnich jest niezbędna, aby zapewnić dzieciom bezpieczeństwo i zapobiegać wszelkim formom przemocy czy wykorzystywania. Dokument taki określa m.in.: zasady ochrony, monitorowania i reagowania na potencjalne zagrożenia w kontaktach

z małoletnimi - jej celem jest stworzenie środowiska, w którym dzieci mogą uczestniczyć w działaniach organizacji w sposób bezpieczny i zgodny z ich prawami.

o) wyznaczone osoby do zawierania umów z członkami zarządu;

W umowach między stowarzyszeniem a członkiem zarządu oraz w sporach z nim stowarzyszenie powinno być reprezentowane przez członka organu kontroli wewnętrznej wskazanego w uchwale tego organu lub pełnomocnika powołanego uchwałą walnego zebrania członków (*zebrania delegatów*).

2.2. Fundacja UTW

UTW działające jako fundacje posiadają możliwość ubiegania się o certyfikat: PROFESJONALNY UTW - aby to było możliwe podmioty tego typu powinny spełnić odpowiednio standardy opisane w pkt 2.1., z uwzględnieniem jednak formalnoprawnej specyfiki funkcjonowania fundacji.

2.3. Uniwersytet trzeciego wieku działający w strukturach innego stowarzyszenia lub fundacji.

Uniwersytety trzeciego wieku działające w strukturach innego stowarzyszenia lub fundacji, które zamierzają uzyskać certyfikat: PROFESJONALNY UTW, powinny spełniać standardy opisane w pkt 2.1. (*w przypadku stowarzyszenia jako podmiotu prowadzącego*) lub w pkt 2.2. (*w przypadku fundacji jako podmiotu prowadzącego*) z uwzględnieniem naturalnej specyfiki wynikającej z takiej formuły funkcjonowania. Należy podkreślić, iż zasadniczo UTW działające w ramach innego stowarzyszenia lub fundacji nie mają osobowości prawnej. Tym samym są one strukturalnie i finansowo uzależnione od jednostki prowadzącej i jednocześnie nie są w stanie samodzielnie spełnić części wymogów formalnoprawnych opisanych powyżej (*pkt 2.1. i 2.2.*). Taki stan rzeczy powoduje, iż procedura certyfikacji będzie obejmować zarówno jednostkę macierzystą (*stowarzyszenie lub fundację*), jak i działającą w jej ramach jednostkę wewnętrzną - uniwersytet trzeciego wieku. W dalszej części niniejszej publikacji przez pojęcie „stowarzyszenie UTW/fundacja UTW” oraz przez skrót „UTW” rozumie się również takie uniwersytety trzeciego wieku, które nie są samodzielnymi organizacjami pozarządowymi, a działają jako jednostki organizacyjne innych podmiotów.

3. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów formalno – prawnych

W kontekście działalności uniwersytetu trzeciego wieku warto uwzględnić dodatkowo rekomendowane standardy formalno - prawne, które wspierają prawidłowe funkcjonowanie organizacji, ułatwiają i usprawniają jej działanie oraz zapewniają zgodność z obowiązującymi przepisami. Wśród takich dodatkowo sugerowanych standardów wskazać należy:

a) konto w Portalu Rejestrów Sądowych;

System teleinformatyczny Ministerstwa Sprawiedliwości służący do udostępniania usług rejestrów sądowych dla obywateli pozwala m.in. na elektroniczne dokonywanie zmian w Krajowym Rejestrze Sądowym. Stowarzyszenie powinno rozważyć wysyłanie do KRS wniosków elektronicznych - proces ten jest szybszy, prostszy i wygodniejszy od „wniosków papierowych”. Dodatkowo składanie wniosków online umożliwia automatyczne sprawdzenie formalnej poprawności większości wprowadzanych danych, co zmniejsza ryzyko popełnienia błędów.

b) skrzynka do e-doręczeń;

e-Doręczenia to elektroniczny odpowiednik listu poleconego za potwierdzeniem odbioru. Dzięki tej usłudze m.in. organizacje pozarządowe mogą korzystać z wygodnych i bezpiecznych doręczeń elektronicznych. Są one równoważne prawnie tradycyjnej przesyłce poleconej za potwierdzeniem odbioru dokonywanej przez operatora pocztowego.

IV. Standardy merytoryczno - organizacyjne działania uniwersytetów trzeciego wieku (OBSZAR 2.)

Standardy merytoryczno - organizacyjne, obejmujące drugi ważny obszar brany pod uwagę w procesie standaryzacji, przedstawione będą w dwóch oddzielnych grupach zagadnień.

Pierwsza grupa obejmuje **standardy merytoryczne**, które powinny bazować na rzetelności, profesjonalizmie oraz dążeniu do efektywnego i przejrzystego realizowania celów statutowych. Kluczowe jest, aby podejmowane działania były zgodne z wartościami organizacji, angażując członków w rozwój stowarzyszenia oraz wywieranie pozytywnego wpływu na społeczność lokalną.

Standardy organizacyjne natomiast to zbiór zasad, które wpływają na sprawną logistykę, zapewniając płynność przekazu informacji,

efektywną komunikację, a także właściwe zarządzanie zasobami i dokumentami w ramach organizacji. Skuteczne zarządzanie czasem, materiałami oraz organizacją wydarzeń jest kluczowe dla realizacji celów stowarzyszenia i utrzymania wysokiej jakości działań. W tym kontekście istotne jest również stworzenie odpowiednich struktur wspierających organy wewnętrzne w realizacji zadań statutowych.

1. Standardy merytoryczne

Stowarzyszenie UTW, które chce otrzymać certyfikat: **PROFESJONALNY UTW**, powinno spełniać następujące standardy merytoryczne z OBSZARU 2., tj. posiadać:

a) radę programowo - naukową;

Rada programowo - naukowa jest ciałem opiniodawczo - doradczym, mającym na celu czuwanie nad jakością merytoryczną działalności edukacyjno - aktywizującej uniwersytetu trzeciego wieku. W skład Rady powinny wchodzić osoby o uznanym autorytecie.

b) program edukacyjno - aktywizujący;

Program edukacyjno - aktywizujący to plan działań obejmujący minimum jeden miesiąc. Program powinien zawierać co najmniej tematykę, miejsce, termin zajęć oraz informację o planowanym wykładowcy.

Standard opisany w niniejszym punkcie jest spełniony, jeżeli UTW w swojej ofercie posiada i realizuje cyklicznie **co najmniej cztery formy zajęć** z zamieszczonego poniżej katalogu:

Katalog proponowanych zajęć edukacyjno - aktywizujących:

- **wykłady audytoryjne;**

Są to wykłady o dowolnej tematyce, przeznaczone dla całej społeczności UTW.

- **wykłady w sekcjach/grupach tematycznych/kołach zainteresowań;**

Są to wykłady przeznaczone dla określonego kręgu słuchaczy UTW. Tematyka wykładu powinna być uwarunkowana specjalizacją danej sekcji/grupy tematycznej/koła zainteresowań, (np.: *sekcja przyrodnicza, grupa historyczna, koło medyczne*).

- **wykłady otwarte;**

Są to wykłady, w których mogą wziąć udział także osoby nie będące słuchaczami/członkami UTW. Informacja o wykładach otwartych powinna być możliwie szeroko rozpowszechniona, np.: na stronie internetowej, tablicy ogłoszeń, w mediach lokalnych.

- **warsztaty tematyczne;**

Są to aktywne formy zajęć w grupach rozwijające zainteresowania, stwarzające możliwość poznania lub nabycia nowych umiejętności. Mogą dotyczyć rozmaitych dziedzin, np. warsztaty plastyczne, teatralne, muzyczne, taneczne, psychologiczne, pamiętnikarskie, literackie, poetyckie, animacji kultury, dziennikarskie, prawne, pierwszej pomocy przedmedycznej itp.

- **seminaria;**

Są to aktywne formy zajęć prowadzone w małych grupach, pozwalające w szczególności na pogłębienie wiedzy z określonego, wąskiego obszaru zainteresowań uczestników.

- **konwersatoria;**

Są to aktywne formy zajęć polegające na dyskutowaniu różnego rodzaju problemów w niewielkiej grupie słuchaczy/członków UTW.

- **kursy języków obcych (lektoraty);**

- **kursy komputerowe;**

- **zajęcia ruchowe;**

Są to aktywne formy zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu najczęściej w zorganizowanych grupach, zapewniające utrzymanie dobrej kondycji fizycznej, poprawiające sprawność i dobre samopoczucie, a także kształtujące nowe nawyki w zakresie zdrowego stylu życia osób starszych. Zajęcia odbywają się na sali gimnastycznej, na basenie, ale również w terenie (*np. nordic walking*). Zajęcia powinny być dostosowane do możliwości fizycznych i zdrowotnych uczestników.

- **wyjazdy edukacyjne;**

- **wycieczki turystyczne;**

- **zajęcia rekreacyjne;**

- **inne rodzaje zajęć, np. chór, zespół muzyczny, kabaret itp.**

c) bazę lokalową;

Zajęcia powinny odbywać się w pomieszczeniach dostosowanych do liczby członków/słuchaczy UTW. Wybór pomieszczeń - w miarę posiadanych możliwości - winien być dokonywany z uwzględnieniem potrzeb i możliwości osób starszych. Pomieszczenia powinny być wyposażone w sprzęt i pomoce dydaktyczne umożliwiające prawidłową realizację kształcenia oraz zapewniające bezpieczne oraz higieniczne warunki pracy i nauki.

2. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów merytorycznych

Działania stowarzyszenia powinny być ściśle związane z jego celami statutowymi, a ich realizacja musi opierać się na solidnych podstawach merytorycznych. Każde przedsięwzięcie powinno mieć jasno określony cel, budżet oraz harmonogram, co zapewnia skuteczność jego wykonania. Ponadto regularna ocena postępów pozwala na bieżąco wprowadzać niezbędne zmiany, aby lepiej odpowiadać na potrzeby słuchaczy i wyzwania, przed którymi stoi dana organizacja. W tej grupie standardów warto dodatkowo zarekomendować:

- **uzupełnianie składu rady programowo - naukowej** o członków wywodzących się ze środowiska akademickiego;
- **budowanie różnorodnego i atrakcyjnego programu edukacyjno - aktywizującego**, który obejmuje szereg różnych form zajęć wykraczających poza wcześniej opisane minimum i daje uczestnikom możliwość szerokiego wyboru interesujących zajęć dodatkowych.

Ponadto rekomenduje się, aby w ramach uniwersytetu trzeciego wieku rozważyć:

a) wprowadzenie wewnętrznej procedury ewaluacji merytorycznej oferty organizacji;

Okresowe przeprowadzanie wśród uczestników wybranych zajęć edukacyjno - aktywizujących ankiety ewaluacyjnej umożliwia dokonanie oceny ww. zajęć w zakresie ich jakości merytorycznej, atrakcyjności i sposobu organizacji. Ankiety te powinny być poddane analizie, a wnioski wynikające z przedmiotowej analizy w miarę możliwości uwzględnione w przyszłej działalności organizacji.

b) wydawanie publikacji opisujących działalność organizacji i/lub publikacji merytorycznych;

Zaleca się wydawanie przez UTW:

- publikacji opisujących bieżącą działalność organizacji, jako podstawowych - obok strony internetowej - nośników informacji (*m.in.: biuletyny, informatory, broszury informacyjne*), i/albo
- publikacji merytorycznych np. ułatwiających osobom starszym funkcjonowanie we współczesnym świecie (*poradniki prawne, finansowe, o zdrowiu itp.*) lub inne wydawnictwa związane z aktywnością członków/słuchaczy (*np. pamiętniki, wspomnienia, zbiory opowiadań, zbiory wierszy*).

Ww. publikacje mogą być wydawane również w wersji elektronicznej.

c) utworzenie wyodrębnionego zespołu projektowego;

Utworzenie zespołu zadaniowego, którego celem jest pozyskiwanie środków finansowych na działalność statutową, głównie w ramach konkursów grantowych, pozwoli na zwiększenie skuteczności tego typu działań, co powinno przełożyć się na zdecydowane poszerzenie oferty merytorycznej organizacji. W skład takiego zespołu powinny wchodzić co najmniej 3 osoby.

3. Wykaz standardów organizacyjnych

Stowarzyszenie UTW, które chce otrzymać certyfikat: PROFESJONALNY UTW, powinno spełniać następujące standardy organizacyjne z OBSZARU 2., tj. posiadać:

a) podstawowe instrumenty komunikacyjne;

Organizacja powinna posiadać dostęp do co najmniej jednego pomieszczenia, w którym - według ustalonych zasad (*np. harmonogram dyżurów*) - będzie możliwe udzielanie członkom/słuchaczom informacji o działalności UTW. W miejscu publicznie dostępnym (*np.: tablica ogłoszeń, Internet*) powinna być zamieszczona informacja obejmująca: adres do korespondencji, telefon kontaktowy, adres poczty elektronicznej, dni i godziny dyżurów, w trakcie których można uzyskać informację o działalności UTW.

b) procedurę naboru członków/słuchaczy UTW;

Organizacja powinna mieć przygotowany wzór deklaracji członka/słuchacza UTW wraz z ankietą personalną. W zależności od wewnętrznych regulacji członek/słuchacz powinien być przyjęty uchwałą odpowiedniego organu.

c) ewidencję słuchaczy wraz z bazą teleadresową;

d) dokumentację prowadzonych zajęć edukacyjno - aktywizujących;

Dokumentacja z prowadzonych zajęć edukacyjno - aktywizujących powinna obejmować co najmniej listę obecności uczestników danej formy zajęć.

e) samorząd słuchaczy;

W ramach UTW powinna istnieć możliwość wybrania przez słuchaczy ich samorządu. Samorząd słuchaczy reprezentuje sekcję/grupę tematyczną/zespół zainteresowań lub ogół członków/słuchaczy w relacjach z zarządem organizacji.

4. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów organizacyjnych

W obliczu rosnących oczekiwań wobec uniwersytetów trzeciego wieku oraz zmieniających się potrzeb społecznych, oprócz ww. standardów istotne staje się również wprowadzanie dalej idących zaleceń organizacyjnych. Rekomendowane poniżej rozwiązania mają na celu dalsze usprawnianie procesów, zwiększanie efektywności oraz poprawę jakości działania tych instytucji. W ramach tej grupy wytycznych warto zarekomendować i zwrócić uwagę na kilka aspektów:

a) wyodrębniony sekretariat/biuro;

UTW powinno podjąć starania w przedmiocie pozyskania pomieszczenia na prowadzenie stałego sekretariatu/biura, w którym można byłoby prowadzić obsługę członków/słuchaczy, przeprowadzać posiedzenia zarządu czy też przechowywać dokumentację. Sekretariat organizacji powinien być czynny według ustalonego, podanego do wiadomości publicznej, harmonogramu. W sekretariacie powinni dyżurować członkowie organów stowarzyszenia, wolontariusze bądź inny personel.

b) wyposażenie i sprzęt biurowy;

Sekretariat UTW powinien być wyposażony w niezbędny sprzęt biurowy, zapewniający sprawne funkcjonowanie oraz efektywne prowadzenie spraw organizacyjnych. Do podstawowego wyposażenia należy zaliczyć komputer, dostęp do internetu, drukarkę, telefon oraz odpowiednie meble biurowe.

c) wizualizacja zewnętrzna;

Stowarzyszenie powinno dbać o swoją wizualizację zewnętrzną - profesjonalny wizerunek wpływa na postrzeganą wiarygodność oraz buduje zaufanie wśród partnerów, członków i potencjalnych darczyńców. Estetyka i spójność graficzna komunikacji zewnętrznej pomagają także w skuteczniejszym dotarciu do szerokiego kręgu odbiorców oraz w promocji działalności organizacji.

Wizualizacja zewnętrzna powinna obejmować np.:

- tablicę informacyjną na zewnątrz budynku, w którym znajduje się sekretariat/biuro, oraz tablicę informacyjną przed sekretariatem/biurem,
- logo,
- papier firmowy,
- aktualizowaną na bieżąco stronę internetową,

- konta w mediach społecznościowych (*np. Facebook, TikTok, X*),
- ulotki informacyjne,
- wizytówki osób wchodzących w skład organów wewnętrznych.

d) regulamin zakupów;

Dokument uchwalony przez uprawniony statutowo organ, w którym ustalone są wewnętrzne zasady dokonywania zakupów towarów/ usług/robót budowlanych przez organizację.

e) regulamin wycieczek i zajęć ruchowych;

Dokument uchwalony przez uprawniony statutowo organ, w którym ustalone są wewnętrzne zasady organizowania wycieczek i prowadzenia zajęć ruchowych przez organizację.

V. Standardy współpracy uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi (OBSZAR 3)

Ważnym aspektem działalności każdego UTW jest nawiązywanie i rozwijanie współpracy z różnego rodzaju podmiotami: publicznymi (*np. jednostki administracji rządowej i samorządowej, uczelnie wyższe i szkoły*), prywatnymi, mediami oraz innymi organizacjami pozarządowymi.

Współdziałanie z różnymi podmiotami ma na celu sprawną i skuteczną realizację różnego rodzaju działań, a jego istotą jest takie ułożenie relacji pomiędzy partnerami, które zapewni efektywne uzupełnianie się stron. Nawiązywanie i rozwijanie współpracy umożliwia również pozyskiwanie dodatkowych zasobów, wsparcia finansowego oraz pozwala na wzbogacenie oferty edukacyjnej.

1. Wykaz standardów współpracy uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi

Stowarzyszenie UTW, które chce otrzymać certyfikat: **PROFESJONALNY UTW**, powinno spełniać następujące standardy z OBSZARU 3., tj.:

a) nawiązać współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego (w tym jednostkami organizacyjnymi samorządu terytorialnego);

Nawiązanie współpracy organizacji z jednostkami samorządu terytorialnego (*w tym jednostkami organizacyjnymi samorządu terytorialnego np. gminnym/miejskim ośrodkiem kultury, gminną/miejską biblioteką publiczną*) może polegać na podpisaniu porozumienia o współpracy, bądź formalnym lub nieformalnym realizowaniu różnego rodzaju wspólnych przedsięwzięć.

b) posiadać porozumienie o współpracy z uczelnią wyższą (*patronat naukowy*);

W ramach współpracy uniwersytetu trzeciego wieku z uczelnią wyższą podmiot ten w głównej mierze wspiera UTW w dbałości o wysoki poziom dydaktyczny zajęć merytorycznych organizowanych w ramach działalności statutowej organizacji.

c) przystąpić do regionalnej, krajowej lub międzynarodowej federacji organizacji pozarządowych;

Kryterium to jest spełnione w przypadku przystąpienia przez UTW (*jako członka zwyczajnego lub wspierającego*) do regionalnej, krajowej lub międzynarodowej branżowej federacji organizacji pozarządowych zajmującej się sprawami z obszaru dotyczącego osób starszych (*przynajmniej jednym z priorytetowych celów danej federacji jest działalność na rzecz osób starszych*). Przystąpienie do federacji przez dany UTW powinno odbyć się zgodnie z procedurą określoną w jego statucie.

2. Wykaz dodatkowo rekomendowanych standardów współpracy uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi

Zacieśnianie więzi z podmiotami zewnętrznymi ma na celu skuteczną realizację różnych przedsięwzięć, a kluczowym aspektem w tym zakresie jest odpowiednia struktura relacji, która zapewni wzajemne wsparcie i uzupełnianie kompetencji. Rozbudowa tej sieci - jak wskazano wyżej - umożliwi pozyskiwanie nowych zasobów, funduszy oraz urozmaicanie programów nauczania. Istotnym elementem tego obszaru jest również inicjowanie oraz wspieranie przez UTW i jego członków różnych form aktywności społecznej w środowisku lokalnym, co sprzyja integracji seniorów, wzmacnia ich poczucie przynależności do społeczności oraz angażuje ich w rozwój kultury i działań prospołecznych. W tym kontekście dodatkowo rekomenduje się, aby uniwersytety trzeciego wieku:

a) pozyskiwały rekomendacje działań od jednostek samorządu terytorialnego;

Rekomendacja od władz samorządowych poprawia postrzeganą wiarygodność stowarzyszenia wśród potencjalnych sponsorów, innych organizacji, instytucji publicznych i obywateli. Pomaga to w budowaniu zaufania do organizacji oraz wzmacnia jej rolę w społeczności lokalnej.

b) animowały różnorodne aktywności obywatelskie w środowisku lokalnym;

Działalność animacyjna może przybrać w szczególności jedną lub kilka z niżej wymienionych form: współtworzenie gminnej rady seniorów, rady działalności pożytku publicznego lub innego organu przedstawicielskiego, delegowanie swoich przedstawicieli do gminnej rady seniorów, rady działalności pożytku publicznego lub innego organu przedstawicielskiego, tworzenie i organizowanie centrów/grup wolontariatu i samopomocy, wspieranie innych organizacji pozarządowych, organizowanie debat publicznych, występowanie do władz w sprawach ważnych dla społeczności lokalnych itp.

c) realizowały projekty partnerskie;

Realizacja projektów partnerskich daje organizacjom pozarządowym możliwość wzmocnienia swojego potencjału instytucjonalnego, operacyjnego oraz merytorycznego poprzez rozwój kompetencji, wymianę doświadczeń oraz efektywne wykorzystanie zasobów partnerów. Inicjatywy te sprzyjają synergii, co pozwala na realizację ambitnych celów, które w pojedynkę byłyby trudne do osiągnięcia. Dodatkowo, projekty partnerskie stanowią doskonałą okazję do pozyskiwania funduszy zewnętrznych oraz budowania wysokiej pozycji organizacji w odbiorze zewnętrznym.

d) organizowały praktyki studenckie i/lub praktyki zawodowe;

Organizowanie praktyk studenckich i zawodowych przez uniwersytety trzeciego wieku pozwala na rozwijanie kompetencji młodych ludzi, jednocześnie wprowadzając świeże pomysły i energię do działań organizacji. Takie praktyki umożliwiają zacieśnianie współpracy z uczelniami wyższymi i innymi instytucjami edukacyjnymi. Dzięki takiej współpracy organizacje zyskują również możliwość budowania swojego wizerunku jako atrakcyjnego miejsca rozwoju zawodowego, co może przyciągnąć nowych pracowników i wolontariuszy.

ROZDZIAŁ PIĄTY

Procedura certyfikacji

Procedura certyfikacji obejmuje etap wdrażania standardów (*ETAP 1.*) oraz etap weryfikacji jakości ich praktycznego zastosowania w organizacji (*ETAP 2.*). **Etap wdrażania** powinien obejmować identyfikację standardów, które spełnia dany podmiot, oraz implementację pozostałych standardów niezbędnych do spełnienia minimum do uzyskania certyfikatu: PROFESJONALNY UTW.

Etap weryfikacji obejmuje natomiast analizę rzetelności i kompletności wdrożenia poszczególnych standardów - czynności tych dokonuje Komisja Certyfikująca w ścisłej współpracy z podmiotem, w którym wdrażana jest procedura standaryzacji. Etap ten kończy się przyznaniem bądź odmową przyznania certyfikatu: PROFESJONALNY UTW.

I. Etap 1.: Wdrażanie standardów

1. Wniosek o rozpoczęcie procedury certyfikacji

Rozpoczęcie procedury certyfikacji uwarunkowane jest złożeniem przez UTW wniosku o rozpoczęcie procedury certyfikacji, przygotowanego według wzoru stanowiącego załącznik do niniejszej publikacji (*załącznik 1.*). Wniosek powinien być podpisany przez osobę/osoby uprawnione do reprezentowania organizacji. Ww. wniosek należy przesłać do Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku (*dopuszcza się wersję elektroniczną - skan*).

Rozpoczęcie procedury certyfikacji uzależnione jest od aktualnych możliwości posiadanych przez Ogólnopolską Federację Stowarzyszeń UTW - wnioskodawca zostanie poinformowany o przyjęciu ww. wniosku lub odmowie jego przyjęcia.

2. Przebieg procedury wdrażania standardów

W przypadku przyjęcia wniosku o rozpoczęcie procedury certyfikacji, UTW może korzystać ze wsparcia doradczego i/lub szkoleniowego oferowanego przez Ogólnopolską Federację Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku - punktem wyjścia w tym zakresie powinno być jednak przygotowanie **indywidualnego planu wdrożenia standardów** w praktykę działania danej organizacji. Tego typu plan wdrożeniowy może zostać sporządzony w porozumieniu z doradcami

Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek lub samodzielnie przez organizację biorącą udział w certyfikacji. W ramach procedury wdrażania standardów uczestniczące w niej podmioty będą mogły uzyskać bezpłatne wsparcie konsultacyjno - doradcze w zakresie szeroko rozumianego zarządzania organizacją pozarządową ze szczególnym uwzględnieniem praktycznego wdrażania standardów opisanych w *Rozdziale czwartym*. Poradnictwo może być świadczone w siedzibie Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek lub – **w uzasadnionych przypadkach** – w siedzibie zainteresowanego UTW. Mając jednak na względzie potrzebę ułatwienia dostępu do usług doradczych oraz biorąc pod uwagę, iż w procesie standaryzacji i certyfikacji mogą uczestniczyć podmioty z terenu całego kraju, **przyjmuje się, że zasadniczo wsparcie merytoryczne będzie odbywać się na odległość: w formie telefonicznej i mailowej.**

W miarę możliwości posiadanych przez Ogólnopolską Federację Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek przedstawiciele zainteresowanych UTW będą mogli również brać udział w szkoleniach dotyczących zakresu merytorycznego objętego niniejszą publikacją.

II. Etap 2.: Weryfikacja zakresu implementacji standardów

1. Oświadczenie o spełnianiu standardów

Organizacja, która zakończyła procedurę wdrażania standardów, składa do Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek oświadczenie zawierające informację o spełnianiu standardów oraz wnioski o nadanie certyfikatu: PROFESJONALNY UTW (*załącznik 2.*). Ww. informacja powinna być podpisana zgodnie z zasadami reprezentacji obowiązującymi w danym podmiocie i przesłana do Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek (*dopuszcza się wersję elektroniczną - skan*).

2. Komisja Certyfikująca

Weryfikacja spełniania przez daną organizację wybranych standardów następuje na posiedzeniu Komisji Certyfikującej powoływanej przez Ogólnopolską Federację Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek. Komisja składa się z co najmniej dwóch osób odznaczających się ekspercką wiedzą z zakresu funkcjonowania organizacji pozarządowych, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki uniwersytetów trzeciego wieku.

Decyzję o przyznaniu lub odmowie przyznania certyfikatu podejmuje Komisja Certyfikująca w oparciu o materiały zgromadzone w trakcie procesu wdrożenia standardów oraz oświadczenia i wyjaśnienia złożone przez zainteresowaną organizację. Komisja sporządza ze swoich czynności ramowy protokół (*załącznik 3.*).

Formalnym warunkiem przyznania certyfikatu: PROFESJONALNY UTW jest ponadto:

- a) złożenie oświadczenia, w którym zarząd organizacji zobowiązuje się do przestrzegania standardów działania UTW, w oparciu o które certyfikat został przyznany (*załącznik 4.*),
- b) złożenie oświadczenia, w którym organ kontroli wewnętrznej zobowiązuje się do monitoringu przestrzegania standardów działania UTW, w oparciu o które certyfikat został przyznany (*załącznik 5.*).

Ww. oświadczenia mogą mieć postać elektroniczną (*skany*).

W szczególnie uzasadnionych przypadkach Komisja Certyfikująca jest uprawniona do przyznania certyfikatu uniwersytetowi trzeciego wieku, który nie spełnia niektórych standardów. Warunkiem przyznania certyfikatu w takiej sytuacji jest złożenie przez certyfikowany podmiot pisemnego zobowiązania do uzupełnienia brakującego standardu w terminie uzgodnionym z Komisją.

Komisja Certyfikująca może przyjąć regulamin swojego funkcjonowania.

3. Okresowa weryfikacja

Komisja Certyfikująca może dokonywać okresowej kontroli w zakresie spełniania przedany podmiot standardów, w oparciu o które organizacja uzyskała certyfikat.

Okresowa weryfikacja może polegać na:

- a) **przeprowadzeniu - na zasadach ustalonych przez Komisję Certyfikującą - wizyty kontrolnej w danym uniwersytecie trzeciego wieku;**

Organizacja, w której ma być przeprowadzona wizyta kontrolna, powinna być o niej pisemnie zawiadomiona - dopuszczalna jest forma elektroniczna. Termin wizyty kontrolnej powinien być ustalony z zarządem organizacji, jednakże wizyta powinna się odbyć nie później, niż w ciągu 30 dni od zawiadomienia. W przypadku nieuzasadnionego okolicznościami odmówienia przez daną organizację możliwości przeprowadzenia kontroli, Komisja Certyfikująca może podjąć decyzję o pozbawieniu danego podmiotu przyznanego pierwotnie certyfikatu.

b) zażądaniu od uniwersytetu trzeciego wieku pisemnych informacji w zakresie przestrzegania standardów działania;

Komisja Certyfikująca może w każdym czasie zażądać od organizacji, której został przyznany certyfikat, pisemnych informacji w zakresie przestrzegania standardów działania. Żądanie wyjaśnień powinno nastąpić w formie pisemnej - dopuszczalna jest forma elektroniczna. Organizacja powinna przedstawić wyjaśnienia nie później, niż w ciągu 30 dni od dnia zażądania ich udzielenia. Wyjaśnienia powinny być złożone w formie pisemnej i podpisane przez osobę/y uprawnione do reprezentacji - dopuszczalna jest forma elektroniczna.

Podsumowanie

Przedkładając Państwu czwarte, znacząco zmienione wydanie niniejszych standardów, zachęcamy wszystkie UTW do ich wdrażania, podkreślając jednocześnie, że ich stosowanie **nie jest obowiązkowe**. Wsparcie organizacji pozarządowych w zakresie realizacji procedury standaryzacyjnej pozostaje uzależnione od możliwości logistycznych i finansowych Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

Aktualna edycja publikacji uwzględnia liczne uwagi zainteresowanych podmiotów oraz doświadczenia zdobyte przez autorów, których efektem jest wprowadzenie szeregu istotnych korekt. Katalog standardów zaprezentowany w tym wydaniu nie jest zamknięty i - jak pokazuje dotychczasowa praktyka - będzie najpewniej podlegał dalszej ewolucji i doskonaleniu. Zachęcamy Państwa do przesyłania opinii i sugestii, wynikających z praktycznego stosowania zaproponowanych standardów - pozwolą one na ich dalszy rozwój i ulepszanie. Wszelkie uwagi prosimy kierować na adres poczty elektronicznej: federacjautw@interia.eu.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1	
..... miejsowość, data	
Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek ul. Jagiellońska 18 33 - 300 Nowy Sącz	
W N I O S E K o rozpoczęcie procedury certyfikacji	
Zarząd (<i>nazwa organizacji</i>) zwraca się z wnioskiem o rozpoczęcie procedury certyfikacji zmierzającej do uzyskania certyfikatu: PROFESJONALNY UTW.	
PIECZĘĆ ORGANIZACJI	PODPIS/Y

Załącznik 2	
..... miejsowość, data	
Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek ul. Jagiellońska 18 33 - 300 Nowy Sącz	
O Ś W I A D C Z E N I E	
Zarząd (<i>nazwa organizacji</i>) oświadcza, iż Stowarzyszenie spełnia standardy działania uprawniające do uzyskania certyfikatu: PROFESJONALNY UTW i wnosi o nadanie ww. certyfikatu.	
PIECZĘĆ ORGANIZACJI	PODPIS/Y

Załącznik 3			
PROTOKÓŁ			
Komisji Certyfikującej			
CZEŚĆ OGÓLNA			
1.	Dane teleadresowe podmiotu biorącego udział w procedurze certyfikacji		
	Nazwa organizacji		
	Adres siedziby		
	Telefon		
	E-mail		
2.	Data		
3.	Skład Komisji Certyfikującej		
4.	Osoba/y do kontaktu - przedstawiciel/le organizacji		
CZEŚĆ MERYTORYCZNA			
Standardy strategiczne			
(OBSZAR STRATEGICZNY)			
5.	Nazwa standardu	Standard spełniony	Standard nie spełniony
6.			
7.	PODSUMOWANIE		
Standardy formalno - prawne działania uniwersytetów trzeciego wieku			
(OBSZAR 1.)			
8.	Nazwa standardu	Standard spełniony	Standard nie spełniony
9.			
10.	PODSUMOWANIE		
Standardy merytoryczno - organizacyjne działania uniwersytetów trzeciego wieku			
(OBSZAR 2.)			
STANDARDY MERYTORYCZNE			
11.	Nazwa standardu	Standard spełniony	Standard nie spełniony
12.			
13.	PODSUMOWANIE		

STANDARDY ORGANIZACYJNE					
14.	Nazwa standardu	Standard spełniony	Standard nie spełniony		
15.					
16.	PODSUMOWANIE				
Standardy współpracy uniwersytetów trzeciego wieku z podmiotami zewnętrznymi (OBSZAR 3.)					
17.	Nazwa standardu	Standard spełniony	Standard nie spełniony		
18.					
19.	PODSUMOWANIE				
LISTA KONTROLNA					
20.	Wniosek o rozpoczęcie procedury certyfikacji	TAK		NIE	
21.	Oświadczenie o spełnianiu standardów	TAK		NIE	
22.	Oświadczenie zarządu o zobowiązaniu się do przestrzegania standardów	TAK		NIE	
23.	Oświadczenie organu kontroli wewnętrznej o zobowiązaniu się do monitoringu przestrzegania standardów	TAK		NIE	
CERTYFIKAT					
24.	CERTYFIKAT PROFESJONALNY UTW	PRZYZNANO	NIE PRZYZNANO		
DATA I PODPISY					
25.	Data				
26.	Podpisy członków Komisji Certyfikującej				
27.	Pieczęć Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW				

Załącznik 4

.....
miejsowość, data

**Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń
Uniwersytetów Trzeciego Wiek
ul. Jagiellońska 18
33 - 300 Nowy Sącz**

O Ś W I A D C Z E N I E
o zobowiązaniu się do przestrzegania standardów

Zarząd (*nazwa organizacji*) zobowiązuje się do przestrzegania standardów,
w oparciu o które organizacja uzyskała certyfikat: PROFESJONALNY UTW.

PIECZĘĆ ORGANIZACJI	PODPIS/Y

Załącznik 5

.....
miejsowość, data

**Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń
Uniwersytetów Trzeciego Wiek
ul. Jagiellońska 18
33 - 300 Nowy Sącz**

O Ś W I A D C Z E N I E
organu kontroli wewnętrznej/ innego właściwego organu

Organ kontroli wewnętrznej/inny właściwy organ (*nazwa organizacji*)
zobowiązuje się do monitorowania przestrzegania standardów działania UTW,
w oparciu o które organizacja otrzymała certyfikat: PROFESJONALNY UTW.

PIECZĘĆ ORGANIZACJI	PODPIS/Y

O Autorach

Wiesława Borczyk - radca prawny, inicjatorka utworzenia Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW i jej prezes (od 2007 r.); prezes Stowarzyszenia Sądecki UTW w Nowym Sączu (od 2004 r.). Posiada wieloletnie doświadczenie w zakresie aspektów prawno-organizacyjnych zakładania i funkcjonowania organizacji pozarządowych oraz jednostek sektora publicznego i prywatnego. Członkini m.in. Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, Rady ds. Polityki Senioralnej przy Ministrze do spraw Polityki Senioralnej, Małopolskiej Rady ds. Polityki Senioralnej. Za pracę społeczną uhonorowana wieloma odznaczeniami i wyróżnieniami, w tym m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2015) oraz Złotym Krzyżem Zasługi (2011) przez Prezydenta RP za wybitne zasługi dla rozwoju ruchu Uniwersytetów Trzeciego Wieku i za osiągnięcia w działalności na rzecz aktywizacji osób starszych oraz popularyzacji idei ustawicznego kształcenia, jak również odznaką honorową „Zasłużony dla Samorządu Radców Prawnych”.

Wojciech Nalepa - radca prawny, wieloletni współpracownik i pełnomocnik zarządu Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW; doradca i trener w obszarze prawno - organizacyjnych aspektów zakładania i działania uniwersytetów trzeciego wieku; ekspert prawa pozarządowego.

O Recenzencie

dr hab. prof. ANS Zdzisława Załona - pedagog, jej zainteresowania naukowo - badawcze koncentrują się wokół zagadnień edukacji dziecka, kształcenia i doskonalenia nauczycieli oraz kształcenia przez całe życie, szczególnie edukacji seniorów w uniwersytetach trzeciego wieku. Jest autorką ok. 200 publikacji naukowych, metodycznych, popularnonaukowych, w tym monografii, rozdziałów w książkach, artykułów w czasopismach oraz redaktorem monografii wieloautorskich (w języku polskim i angielskim). Recenzuje prace doktorskie, jest promotorem ponad 100 prac magisterskich i ok. 150 prac licencjackich. Współpracuje z wydawnictwami naukowymi w kraju i za granicą (w Preszowie, Belgradzie, Splicie). Jest członkiem kilku rad naukowych i komitetów redakcyjnych wydawnictw pedagogicznych. Brała udział w ponad 70 konferencjach naukowych w Polsce i za granicą. Była też przewodniczącą lub członkiem komitetów naukowych tych konferencji. W ramach programów Tempus i Erasmus prowadziła wykłady

w uczelniach zagranicznych. Jest związana z Akademią Nauk Stosowanych w Nowym Sączu. W uczelni pełniła różne funkcje, m.in. zastępcy dyrektora Instytutu Pedagogicznego, kierownika Zakładu Edukacji, prorektora ds. nauki, rozwoju i współpracy, dziekana Wydziału Nauk Społecznych i Sztuki. Z Sądeckim Uniwersytetem Trzeciego Wieku i Ogólnopolską Federacją Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku związana jest od chwili ich powstania.

O Redaktorze

Daniel Jachimowicz - prawnik, wieloletni współpracownik i pełnomocnik zarządu Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW; doradca i trener w wielu projektach dedykowanych seniorom i liderom seniorskich organizacji pozarządowych, autor i koordynator licznych projektów dla środowiska UTW w Polsce; ekspert prawa pozarządowego.

NOTATKI:

Publikacja bezpłatna, współfinansowana ze środków
Unii Europejskiej i budżetu państwa

ISBN 978-83-946954-3-9

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

